

**Nyugat – magyarországi Egyetem**  
**Apáczai Csere János Kar**  
**Győr**

**Szivárványerdő projekt a győrsági Fiáth János Tagiskolában**

**TDK dolgozat**

**Témavezető:**  
**Kövecsesné dr. Gósi Viktória adjunktus**  
**Pongráczné Gaál Elvira tagintézmény vezető**

**Készítette:**  
**Szabó Krisztián**  
**tanító szak II. évfolyam**

**Győr**

**2014. április 22.**

## **Tartalomjegyzék**

|                                                                                                                                 |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>1. Bevezetés</b>                                                                                                             | <b>3.</b>  |
| <b>2. A környezeti nevelés értelmezése</b>                                                                                      | <b>6.</b>  |
| 2.1. A környezeti nevelés története                                                                                             | 7.         |
| 2.1.2. A környezeti nevelés megjelenése Magyarországon                                                                          | 10.        |
| 2.2. A környezeti nevelés jellemzői                                                                                             | 14.        |
| 2.3. A fenntartható fejlődés fogalma                                                                                            | 17.        |
| 2.3.1. A fenntarthatóságra nevelés célja, feladata                                                                              | 18.        |
| <b>3. A Szivárványerdő projekt és stratégiája, a projektoktatás</b>                                                             | <b>19.</b> |
| 3.1. A projektoktatás                                                                                                           | 19.        |
| 3.2. A Szivárványerdő projekt                                                                                                   | 22.        |
| 3.2.1. A Szivárványerdő projekt létrejötte, problémafelvetés                                                                    | 25.        |
| 3.2.2. A Szivárványerdő Természetismereti, Művészeti és Néprajzi Szakkör Szivárványerdő szakköri projektjének alapelvei, céljai | 28.        |
| 3.2.3. A program gyermekképe                                                                                                    | 31.        |
| 3.2.4. A program által preferált értékek                                                                                        | 31.        |
| 3.2.5. A program pedagógusképe                                                                                                  | 32.        |
| 3.2.6. A Szivárványerdő projekt helyszíne                                                                                       | 33.        |
| 3.2.7. A Szivárványerdő félévi szakkörének tanmenete és a benne alkalmazott módszerek                                           | 34.        |
| 3.2.8. A tíz alprojekt általános bemutatása                                                                                     | 41.        |
| 3.2.9. A Szivárványerdő projektben való értékelés                                                                               | 44.        |
| 3.2.10. A Szivárványerdő projekt támogatói                                                                                      | 45.        |
| 3.2.11. Szülők a projektben                                                                                                     | 46.        |
| 3.2.12. A projekt sikerei, hatása és jövője                                                                                     | 46.        |
| 3.2.13. A projekt során használt forrásmunkák                                                                                   | 47.        |
| <b>4. Összegzés</b>                                                                                                             | <b>47.</b> |
| <b>5. Felhasznált irodalom</b>                                                                                                  | <b>49.</b> |

## 1. Bevezetés

***„A legtöbb ember elfelejtette, hogy kell bánni az élőlényekkel, rendszerekkel. És megint csak ez az oka annak, hogy az emberiség ahol csak kapcsolatba kerül a természettel, pusztulással fenyegeti, pedig benne és belőle él. A népművelés egyik feladata, hogy az embereket ránevelje, hogyan kellene a környezetrombolást és ami ebből közvetlenül következik: az önpusztítást elkerülni.“***

***(Konrad Lorenz)***

Napjainkban egyre többet halljuk az értékválság illetve a fenntarthatóság fogalmát. Vajon mindenki tudja mit jelentenek az alábbi kifejezések, fogalmak? Véleményem szerint ez egy nehéz kérdés. Azonban lehetetlen, hogy ne jusson mindenkinek eszébe „valami” ezekről a kifejezésekről, fogalmakról. A természet és a környezetünk védelmének életünkben az elsők között kellene állnia. Nagy érték az ember életében a természet és annak kincsei. Meg kell tanulnunk védelmét, fenntarthatóságát, ésszerű és tudatos felhasználását. Ahogy Konrad Lorenz gondolatai is felhívják arra a figyelmet, hogy *„a környezetpusztítás és a kultúra hanyatlása kéz a kézben járnak.”* Ma már nem csak a szülő és a pedagógus nevel, hanem a média is. Csak nézzünk magunkba! Gyakran nézünk televíziót? Igen! Minőségi műsorokat nézünk? Talán... Ki mondja meg, ki mutatja meg mi a „jó”, „hasznos”, „minőségi”? Véleményem szerint erre a pedagógus illetve a szülő lenne hivatott, de ehhez nagy elkötelezettség kell. A média és gyakran az iskola is tömeget nevel, de ez mellett elveszik az érték, az egyéniség. A média inkább az élet szép oldalát mutatja meg, a hibákat elrejti. Tényleg tökéletes minden? Nem sajnos... Éhínség, szegénység, természeti katasztrófák sok-sok helyen szerte a világban. Vajon ki a felelős? Mi emberek!

Az egocentrizmus, a fogyasztói társadalom hatásai óriási gazdasági és társadalmi veszélyeket jelent. Vajon van olyan hely, ahol jobb irányba tudnánk változni mi emberek? Igen van, és nem más mint az iskola intézménye. Az iskolában az életre kellene nevelni a gyermekeket, megmutatni nekik az élet szép és árny oldalát és olyan ismereteket közvetíteni feléjük, amelyeket életkori sajátosságaikkal is párhuzamba állíthatunk és egészségesen teljesíthetőek számukra. A gyerekeket, az osztályt ne egy homogén csoportnak, egy tömegnek tekintsük, hanem külön, egyénre szabott utakat és feladatokat is készítsünk a tanítványaink számára, amelyeket az előírt követelményekkel párhuzamba tudunk állítani. Legyen fontos a tanuló megismerése minden téren, mint például a személyisége, az érdeklődése területén, hisz ez által tudunk kialakítani szoros kapcsolatot tanítványainkkal, így még nagyobb sikert

érhetünk el. Az iskola ne versenyistálló legyen, ahogy Böjte Csaba ferences szerzetes gondolatai is kifejezik: *"Az óvodáinknak, iskoláinknak nem bajnokképző tanfolyamoknak kellene lenniük, nem hiszem, hogy egy iskola versenyistálló kellene legyen, ahol egyetlen dolog számít, az individuális eredmények, a sikerek, hanem az életre felkészítő, az életnek szerves részét alkotó terek, ahol egy reális világba kilépésre készítjük fel a gyermekeinket."*

Meg kell értetni a gyerekekkel, hogy következménye van annak, ha eldobják a szemetet, feleslegesen pazarolják a vizet és csak vásárolnak, vásárolnak még akkor is amikor csak unalomból, megrögzöttségből vagy kedvtelésből teszik ezt. Az iskola és programjai igenis felhívhatják és megoldási vagy legalábbis enyhítő lehetőséget tud mutatni arra, hogy tudnánk tudatosabban és egészségesebben élni, harmóniában a természettel.

A szemléletformálást sokak szerint már az anya születése előtt kilenc hónappal meg kell kezdeni (nem csak a zenei nevelésben, hanem a környezeti nevelésben is fontos lehet), ez is mutatja fontosságát. Úgy gondolom erre a legalkalmasabb egy olyan közeg ahol a gyermek érzékszerveivel, ügyességeivel a megtapasztalás útján „szedheti magára” „az életmentő” tudást. Hisz ha így folytatjuk, vagyis az emberek nagy többsége a kapzsiságot, a mások kizsákmányolását tekinti alapvető elvének, akkor teljes mértékben tönkretesszük a természetet és egész Földünket, mely a család és a gyermeki tisztaság, lélek mellett a legnagyobb kincs.

A Királyi Fekete Hattyú törzsfőnök gondolatai is azt fejezik ki, hogy meg kell szívlelnünk a mértéktartást: „*Amint az utolsó fát is kivágtuk, az utolsó halat is kifogtuk, és az utolsó folyót is megmérgeztük, rájövünk, majd, hogy a pénz nem lesz ehető.*”

A pénz nem lesz ehető és nem fogja megmutatni azt, hogy ki milyen értékes. Legyen példa a magatartásunk, viselkedésünk, a másokkal való rendes és tisztességes bánásmód, a környezettudatos magatartás, élet. Vessük a tudatunkba, hogy kis lépések is nagyon hasznosak lehetnek a természet megóvásában.

A szemléletformálásra az iskolában kell nagy hangsúlyt fektetnünk. De még jobb lenne, ha általánossá válna a médiában és a családokban is a szemléletformálás. Míg gyermek születik, addig iskolák is lesznek így mindenképp legyen ez a fő forrása a változásnak. Legyen a változás egy projekt nap, egy kirándulás, egy erdei iskolai program vagy egy integrált szakkör. A változásra majdhogynem végtelen a variációk száma. Ehhez elkötelezett és igaz pedagógusokra, szülőkre és minden egyes ember számára szükség van.

A változást mi egy integrált szakkörben látjuk, ahol a gyermekek megélhetik az alkotás örömét, lehetőséget kapnak az önkifejezésre, véleményüknek, személyiségüknek kibontakoztatására és emellett „kis” de annál nagyobb természetvédővé válnak, akik a természet mellett ismerik a magyar kultúrát, hagyományokat és a művészet erejét.

Megtanulhatják, hogy milyen fontos a föld, hisz a termőföldből „születik” számunkra a táplálék, az élet. Megtapasztalhatják a növényültetések során a gondoskodást, a fejlődés sokoldalúságát, menetét és emellett az említett gondoskodás során jobb emberé válnak, fejlődik az empátikus, szociális képességeik is. A terepgyakorlatok, kirándulások, a csemetekertben végzett megfigyelések, komposztálások, szemétszedő akciók és a szelektívgyűjtő programjaink is hozzájárulnak ahhoz, hogy még környezettudatosabb szemléletben fejlődjenek a gyermekek az integrált programunkban.

A művészet, a természetismeret és a néprajz hármassága a „Szivárványerdő-ország”, projekt Győrságon, ahol a gyermekek a szakkör tagjaként, és táborlakóként megtapasztalhatják a környezettudatos életmóddal kapcsolatos értékek fontosságát.

Lelkesen és céltudatosan végzik munkájukat a projektben a felnövekvő nemzedék részét képező diákok, akik felnőve hozzájárulhatnak egy szebb, odafigyelőbb és környezettudatosabb jövőért.

Célkitűzéseink közé tartozik, hogy a természettel harmonizáló tudás és a környezettudatos magatartás legyen a „menő”- a szleng vívmányainak megfelelően kifejezve - napjainkban.

Munkám célja, hogy felhívjam a figyelmet a környezeti nevelés fontosságára és a projektoktatás előnyeire. A dolgozatom elkészítésével további célom volt az is, hogy olyan programot tervezzek, amelyben választ adok a környezeti problémákra és amelyben helyet kap a helyes életvitel kialakítása is, mely az általam kidolgozott Szivárványerdő környezeti-, művészeti és néprajzi nevelési koncepció. Úgy vélem, hogy ez a komplex program egy jó lehetőség lehet a környezettudatosság, az értékek megtanítására, az egyéni fejlődéshez és a benne résztvevő pedagógusok önkifejezésére, új kompetenciákkal gazdagodására és megbecsülésére. Úgy gondolom, hogy az éltre nevelés nélkülözhetetlen megtapasztalás nélkül, de az alábbi mellett nagyon fontos a globális gondolkodás kialakítása a tantárgyközi-interdiszciplináris szemlélet segítségével.

Az alábbi gondolatok mentén és a programom modellezése során létrejött saját tapasztalataim alapján is úgy érzem, hogy még nagyobb szerepet kell kapni a projektoktatásnak a mai oktatásban, hisz elszemélytelenedő világunkban a gyermekeknek újra meg kell tanítanunk mi a közösség és annak fontossága, ereje.

## 2. A környezeti nevelés értelmezése

***„Nem a Föld tartozik az emberhez, hanem az ember a Földhöz. Minden, mindennel összefügg, mint a vér, amely egyesíti a családot. Minden mindennel összefügg. Ami a Föld sorsa, az a fiainak is a sorsa...”***

***(Seattle indián törzsfőnök)***

Dolgozatom ezen fejezetében a környezeti nevelés történetével továbbá jelentésének, alapelveinek értelmezésével foglalkoztam. 2004-ben megszületett a jövő generációinak emberi jogi nyilatkozata, amelyben a jövő generációi felhívják a figyelmünket arra, hogy mértéktartóan, a természetet nem kizsákmányoltta téve kellene élnünk. Kiemelik, hogy mindenki számára biztosítani kell a tiszta és élhető Földet.

Az alábbiak olvashatóak a nyilatkozatból: *„Mi, a jövő emberei - mint a bennünket megelőző húszezer generáció -, jogot formálunk arra, hogy tiszta levegőt szívjunk, tiszta és szabadon feltörő vizet igyunk, élettől hemzsegő vízben ússzunk és gazdag, élettel teli földben termesszük növényeinket.*

*Jogot formálunk arra, hogy mérgező vegyszerektől, nukleáris hulladéktól és genetikusszennyeződéstől mentes világot örökljünk. Jogot formálunk arra, hogy érintetlen természeti környezetben sétáljunk és érezzük a tiszteletet, ha egy vadon élő állattal találkozunk.*

*Könyörgünk neked, a ma emberének: ne hagyd magad után eltakarítandó szemetet, ne vállald bármily elenyészőnek is tűnő - műszaki kockázatot, amely a későbbiekben katasztrófaaként üthet vissza.*

*Tiszteletteljesen megkérünk, hogy ne terhelj bennünket törlesztetlen adósságaiddal és kimerített nyugdíj keretteddel, mivel jogot formálunk bolygónk gazdasági bőségéből való részesedésre is. Kérünk, ne élj fel mindent. Cserébe megígérjük, hogy mi sem teszünk úgy. Ugyanezen jogokat és kiváltságokat biztosítjuk az utánunk következő generációk számára. Tesszük ezt annak szent reményében, hogy az emberi lélek, emberi szellem örökké élni fog.”*  
(Adbusters, 2004; Kiss-Zsiros 2006: 2)

Csak neveléssel, szemléletformálással biztosíthatjuk a leírt kéréseket, jogokat. Mind az idősebb korosztály, mind a kortársakat és a következő generációkat is a környezettudatosságra kell nevelni és arra is, hogy mindenkinek joga van a tiszta, egészséges élethez. Ehhez változni kell mindenkinek, az iskolának és a médiának is. Meg kell értetnünk, hogy cselekedeteinknek következményei vannak, melyek később visszahatnak. Közös kompromisszum, az

emberségünkhöz, az anyaföldhöz, a természethez méltó életet kell tanítanunk, átadnunk és élnünk is!

Napjainkban már egyetlen érintetlen pont sincs Földünkön. Amiből az következik, hogyha teljes mértékben szennyezetté, kizsákmányoltá tesszük, akkor rabságba esünk és egyben a pusztulás vár ránk, hisz nincs új, tiszta világ ahol élhetnénk! Ez így van rendjén, hisz akkor sorra tennénk tönkre a bolygókat. Van tétje, hatalmas tétje Földünk szennyezésének, de miért nem lépünk? Mert még látni fákat, állatokat, érezhetjük a levegőt? De késő lesz, amikor már csak egy fa, egy emberre elegendő oxigén marad...

Küldetésünké kell válnia, hogy az előbb leírt tényeket megértessük a társadalommal, ehhez ad lehetőséget a környezeti nevelés, mely párosul a tantárgyközi szemlélettel, a globális gondolkodással és ne feledkezzünk meg a fenntarthatóság pedagógiájáról sem az erdőpedagógia mellett.

Tényleg hontalanná akarunk válni?

A környezeti nevelés az emberek számára egy fontos lehetőség és egyben eszköz is arra, hogy a környezeti problémákat legalább részben orvosolja: *„A környezeti nevelés kultúrára, világméretűre és életmódra nevelés. Információkat, motivációt, értéket közvetít, de elsősorban azt a szerepvállalást erősíti, ami szükséges a természeti erőforrások hatékony felhasználásához, a felelősségvállalást a környezet állapotának megőrzéséért. A környezeti nevelés célkitűzései a világon mindenhol hasonlóak: őrizzük meg, és javítjuk a környezet állapotát, előzzük meg a jövőbeli környezeti problémákat. Tudatosítja a problémákat, felismerteti a saját, személyes értékeket, segít a tanulók önértékelésében és hozzájárul a környezeti problémákkal szembeni felelősség kialakításához. Minden embernek segít a másik egyénileg változó értékrendjének elfogadásában és arra törekszik, hogy az emberek közti konfliktusok megoldása, megelőzése a környezet értékeivel összhangban valósuljon meg.”*

Legfontosabb feladatunk tehát, hogy *„megismertessük a tanulókkal az élővilág szépségét és sokféleségét, felébresszük bennük a szeretetet és a felelősséget, hogy felnőtként ne pusztítsák majd, hanem védjék és becsüljék azt.”* (Wersebe 2005; Kiss 2006: 3)

## **2.1. A környezeti nevelés története**

A természet és a környezet iránti felelősségvállalás mindig is jelen volt az emberiség történetében. Magyarországon már a 18. századtól jelentős intézkedésekkel hívták fel a figyelmet a környezeti nevelésre és ne felejtsük el népi kultúránkat sem, ahol jelen volt a

természet tisztelete, gondoljunk csak a disznóölés szokására ahol megjelent a „minden felhasználás elve”- nem vesztetett semmi sem kárba.

Az ókortól egyre nagyobb szerepet kapott a természetről és a természetben való tanulás kérdése. A 16. századtól Montaigne felhívta a figyelmet arra, hogy *„az igazi tudás könyvekből nem szerezhető meg, ezért a közvetlen környezet megfigyelését, tapasztalatok gyűjtését hangsúlyozta.”* A francia felvilágosodás alakjai közül Diderot és Rousseau fontos kiemelniük a környezeti nevelés tekintetében, hisz munkájuk során előtérbe helyezték a természettudományos nevelést, ezáltal jelentős lépéseket tettek a környezeti nevelés megalapozásában. (Horváth, Pornói 1997; Kiss 2006: 4)

A napjainkban is alkalmazott környezeti nevelés gondolata a nyugati társadalmakban született meg először néhány évtizeddel ezelőtt, hisz a túlzott urbanizáció, népességszaporodás, hulladéktömegek, civilizációs betegségek miatt igény született a változtatásra. (Kiss 2006: 4)

A 19. században közepétől fellendült a szabadban történő oktatás bevezetése is. A gyermekeknek már tanulmányozniuk kellett a természetet a szabadban. (Victor 1998; Kiss 2006: 4)

Az elmúlt század különböző szervezetei, környezeti mozgalmi sok olyan eseményt indítottak el amelyek jelentősen hozzájárultak a környezeti nevelés még pontosabb kidolgozásához, mint például a legjelentősebbek közül:

- 1948-ban az International Union for the Protection of Nature Nevelési Bizottsága leszögezte a környezet védelmére irányuló nevelés fontosságát.
- 1962-ben megjelent Rachel Carson *Néma tavasz* című tudományos ismeretterjesztő könyve a DDT-szennyezésről és annak káros hatásairól. A könyv megjelenése után még jobban sürgették környezeti nevelést és fontosságát. Ez a könyv volt az 1960-as, 1970-es évek környezeti mozgalmainak legfőbb elindítója.
- 1968-ban Aurelio Peccei kezdeményezésére megalakult a Római Klub, amely a környezetvédelem tudományos alapjait illetve a globális gondolkodás alappilléreit rakta le.
- 1969-ben megrendezésre került a Bioszféra Konferencia, amelyet a környezeti problémák megoldása és megfelelő cselekvési programok tudományos alapjainak kidolgozása érdekében hívtak össze.
- 1969-ben U. Thant, az ENSZ főtitkára a világ közvéleményéhez intézett felhívásában többek között a következőket mondta: *„Tanúi vagyunk egy olyan világviszonylatú válság kibontakozásának, amely mind a fejlett, mind a fejlődő országokat érinti, az emberi környezet válságáról van szó. Ha a jelenlegi irányzatok továbbra is érvényesülnek, biztosra vehető, hogy veszélybe kerül az élet a Földön. Ezért sürgősen fel kell hívni a világ figyelmét azokra a*

*problémákra, amelyek megakadályozhatják az emberiséget abban, hogy legmagasabb rendű törekvéseink megvalósulását lehetővé tevő környezetben éljen.”*

- 1972-ben Stockholmban Környezetvédelmi Világértekezlet tartottak „Az Emberi Környezet ENSZ Konferenciája” címmel, ahol az elfogadott Akcióprogramban megfogalmazott javaslatok témái között szerepelt a „A környezetvédelem pedagógiai, tájékoztatási, szociális és kulturális kérdései” témakör. Megfogalmazták benne, hogy az *„oktatási feladatoknak és módszereknek ki kell tárgulnia, meg kell újulnia és jól meghatározott célokkal kell rendelkeznie.”*

- 1975-ben a belgrádi UNESCO Konferencia megfogalmazta és elfogadta a környezeti nevelés definícióját és célját.

- 1977. október 14-26. között került megrendezésre a Tbiliszi Konferencia. A Kormányközi Konferencia a Környezeti Nevelésről az UNESCO és az UNEP közös szervezésében zajlott. 60 nemzet képviselője folytatta a Belgrádban megkezdett munkát, és tovább pontosította a környezeti nevelésre vonatkozó paradigmát. Az általuk megfogalmazott definíció szerint: *„A környezeti nevelés olyan folyamat, melynek célja, hogy a világ népessége környezettudatosan gondolkodjék, figyeljen oda a környezetre és minden azzal kapcsolatos problémára. Rendelkezzen az ehhez szükséges tudással, beállítódással, képességekkel, motivációval, valamint mind egyéni, mind közösségi téren eltökélten törekedjék a jelenlegi problémák megoldására és az újabbak megelőzésére.”* (Victor 1998; Kiss 2006: 4-5)

Ezt tekintjük a környezeti nevelés alap definíciójának a mai napig is, hisz ez az alapja a 2003-ban megjelent Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégiának.

- Az UNESCO 1979-ben a Münchener ajánlás keretében fogalmazta meg a környezeti nevelés koncepcióját, mely szerint *„ a környezeti nevelés kivezető utat mutat az ökológiai válságból a tudomány és a technika eszközeivel a probléma-megoldási stratégiákban.”*

- 1984-ben jelent meg a *Közös jövőnk* című jelentés, melyet a Brundtland Bizottság készített el, mely a mai napig érvényes üzenete, a fenntartható fejlődés szükségességének felerősítése.

- 1987-ben Moszkvában tartott nemzetközi konferencián az 1977-től eltelt időszakot és az eddig megvalósult nemzetközi tevékenységeket értékelték.

- 1992-ben a Rio de Janeiróban megrendezett Környezet és Fejlődés Világkonferenciáján elfogadták a Riói Nyilatkozatot a környezet fejlődéséről, a feladatok XXI. Századra című és az Elvek az erdőkről című dokumentumot, illetve a keretegyezményt az éghajlatváltozásról és a biológiai sokféleségről szóló egyezményt. Kiemelném az Elvek az erdőkről című dokumentumot, hisz benne felhívják a figyelmet az erdők védelmére illetve az erdős területek növelésére is.

- A fenntartható fejlődés bekerült az összes dokumentumba, kezdve az Agenda 21 dokumentummal majd pedig az Amszterdami és a Thessaloniki Nyilatkozatba is.
- 1999-ben Brüsszelben tartották az Európai Unió szervezésében megrendezésre kerülő Környezeti nevelés és képzés konferenciát, ahol megfogalmazzák, hogy *„a környezeti nevelés magában foglalja a fenntartható fejlődést”*.
- 2002-ben az 1992-től eltelt időt értékelték a Fenntartható Fejlődés Világ Konferenciáján Johannesburgban. 2002. december 20-án az egyesült Nemzetek Szervezetének 57. közgyűlése a 2005-2015 közötti évtizedet a Fenntarthatóságra Nevelés Évtizede-ének nyilvánította. A megvalósítás érdekében alá is írták a Fenntarthatóságra nevelés ENSZ EGB stratégiát, amely ösztönzi a tagállamokat a fenntarthatóságra nevelés fejlesztésére és beépítésére az oktatásba. A folyamat eredménye, hogy az embereket felruházza a fenntarthatósággal kapcsolatos ismeretekkel és képességekkel.
- 2009-ben Bonnban került megrendezésre az Oktatás a fenntartható fejlődés érdekében című konferencia, mely során elfogadott Bonni nyilatkozat magába foglalja az eddigi elért eredményeket és további teendőket a Fenntarthatóságra Nevelés Évtizedének programjai kapcsán. Kiemelném, hogy a nyilatkozatban felhívják a figyelmet arra, hogy az oktatás minden szintjén meg kell jelennie a fenntarthatóságra való nevelésnek. (Kovátsné 2011: 85-87)

### **2.1.2. A környezeti nevelés megjelenése Magyarországon**

A környezeti nevelés csírái a 18. századra vezethetők vissza Magyarországon. Mária Terézia uralkodása idején az 1777-es Ratio Educationis felveszi a középiskolai tantárgyak közi a „historia naturalis” tantárgyat, amely számunkra természetrajz néven lehet ismert. Indokltsága az alábbi a 117.§-ban: *„Magyarországon a bőven és gazdagon található természeti kincsek főként csupán amiatt maradnak rejtve, mert nem tudnak róluk. Egyáltalán nem tekinthető feleslegesnek e hasznos és szükséges ismeretkör művelésére való törekvés. E tudomány anyaga mindaz, amit föld, a víz, a levegő és a föld mélységeinek öle magában rejt... „A természetrajz ugyanis számba veszi, osztályokba sorolja és meghatározza azokat a dolgokat, melyek körülöttünk vannak, amelyeket nap, mint nap szemlélünk, amelyeket nem nélkülözhetünk.”* (Kövecsesné 2009: 21)

A 2. Ratio Educationis 84.§-a következőképpen fogalmaz: *„A természetrajz oktatása annál több figyelmet kíván, minél nagyobb megismerésének haszna Magyarországon. De van-e valami, amit bár nem ismerünk alaposan, haszonnal átvihetünk a gyakorlatba?“... „Meg*

*kell ismertetni a tanulókat a természet alkotásaival, de azért kellő mértéket tartva, főként azokat mutatva be, amelyek hazaiak és a ház körüliek, valamint azokat, amelyeket felhasználnak a mezőgazdaságban, s a gazdasági élet és a kereskedelem többi területein, illetőleg amelyek ezzel szoros kapcsolatban állnak“....“E feladatok teljesítéséhez segítséget nyújtanak a természetrajzi szertárak és képgyűjtemények.“ (Kövecsesné 2009: 21)*

Olvasható, hogy még nagyobb szerepet kapott a természetrajz az oktatásban.

A környezeti nevelés magyarországi kialakulásának fontos állomása volt az 1900-as esztendő amikor Hermann Ottó a hazai madárvédelem jeles képviselője a századforduló februárjának 25. napján az Országos Állatvédő Egyesület Közgyűlésén javasolta, hogy május valamely

napját a madarak és fák ünnepének nyilvánítsák. *„Az egyesületi kezdeményezést egy miniszteri rendelet is megerősítette, melynek következménye az volt, hogy az ország valamennyi elemi iskolájában tanítás nélküli munkanapon először ünnepelték a Madarak és Fák napját. Ezen napok alkalmával gazdag programkínálat várta a résztvevőket, mint például faültetés, odúkészítés, madarak etetése, állatok ápolása.“* A Madarak és Fák napja az év jeles ünnepe volt az iskolákban, igazi nemzeti ügynek számított. (Kövecsesné 2009: 22)

Magyarországon a 90-es évek derekán azonban megszülettek azok a jogi szabályok, határozatok, melyek a környezeti nevelésnek törvényes keretet biztosítanak. Ezek az alábbiak:

- 1995. évi LIII. tv. A környezet védelmének általános szabályairól 54§. 1. cikkelye, mely rögzíti, hogy *„minden állampolgárnak joga van a környezeti ismeretek megszerzésére és ismereteinek fejlesztésére.“* A törvény a továbbiakban rendelkezik arról, hogy a környezeti nevelés iskolarendszeren belüli és azon kívüli formáiban elsősorban állami és önkormányzati feladat.

- 1996. LIII. tv. A természet védelméről, amely szerint minden oktatási intézményben kell folytania környezeti nevelésnek.

- Köznevelési tv.(79/1993) és módosításai (62/1996, 44-45.§) alapján a helyi tantervben és pedagógiai programban kell, hogy szerepeljen a környezeti nevelés.

- 1997/83-as Országgyűlési Határozata a nemzeti környezetvédelmi programról (és 2031/1998 kormányhatározat az intézkedési tervről), amely szerint ki kell dolgozni a nemzeti környezeti nevelési programot.

- 17/2004. (V. 20.) OM rendelet a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről, valamint egyes oktatási jogszabályok módosításáról.” ( Kiss 2005: 5-6; Kövecsesné 2009: 23-24)

Napjainkban a Nemzeti alaptanterv fontos részét képezi a környezeti nevelésre való figyelemfelhívás, a környezettudatos szemlélet kialakítása illetve a fenntarthatóságra nevelés tekintetében is, melyet a 2012-es NAT-ból vett részlet is jól példázza: *„A felnövekvő nemzedéknek ismernie és becsülnie kell az életformák gazdag változatosságát a természetben és a kultúrában. Meg kell tanulnia, hogy az erőforrásokat tudatosan, takarékosan és felelősségteljesen, megújulási képességükre tekintettel használja. Cél, hogy a természet és a környezet ismeretén és szeretetén alapuló környezetkímélő, értékvédő, a fenntarthatóság mellett elkötelezett magatartás váljék meghatározóvá a tanulók számára. Az intézménynek fel kell készítenie őket a környezettel kapcsolatos állampolgári köteleességek és jogok gyakorlására. Törekedni kell arra, hogy a tanulók megismerjék azokat a gazdasági és társadalmi folyamatokat, amelyek változásokat, válságokat idézhetnek elő, továbbá kapcsolódjanak be közvetlen és tágabb környezetük értékeinek, sokszínűségének megőrzésébe, gyarapításába.”* (Magyar Közlöny 2012. évi 66. szám: 10643)

Nem kezelhető külön a környezettudatosság és a fenntarthatóság, soros egységben kell lenni az ember életében és az oktatásban is, ez ki is olvasható a NAT-ban megfogalmazottakból.

Emellett meg kell említenünk még az alábbi dokumentumokat is, hisz a környezeti nevelés szempontjából nagyon fontosak:

- Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja
- Nemzeti Környezetvédelmi Program
- Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia
- Nemzeti Környezet-egészségügyi Akció Program.

Az intézményes környezeti nevelés szinterei főként az óvodai, általános- és középiskolai képzés és a felsőoktatás. A tantárgyak tekintetében az integráltságra kell ügyelni, hisz így szinte minden óra anyagába beletudjuk csempészni a környezeti nevelés kívánalmait. A művészeti tárgyak kiemelten fontosak a környezeti nevelésben, hisz érzelmi szempontból is megtámogathatjuk ezt a globális témát.

Az oktatásban még van hova fejlődnie a környezeti nevelésnek, hisz *„minél feljebb haladunk az oktatás szintjein, annál inkább a téma beszűrülését tapasztalhatjuk. Míg a környezeti nevelés az óvodában szinte minden képzési területtel összekapcsolódik, az általános iskolában főként a környezetismerettel, később pedig a természettudományos tantárgyakkal hozzák összefüggésbe. A középiskolában már szinte csak a biológia, a kémia és a földrajz tanítása során kerül sor a téma tárgyalására.”* (Webster 2001, Kiss 2006: 7)

Dr. Lükő István a Környezetpedagógia (2003: 207) című könyvében összefoglalta az intézményes nevelés és a környezeti nevelés elvi-elméleti ismereteit. Véleménye szerint, „feltétlen tisztázni kell, lehetőség szerint el kell választani a környezeti nevelés területét az általános oktatás-nevelés területétől.” Ezt mutatja be az alábbi egyes számú táblázat:

| <b>INTÉZMÉNYES NEVELÉS</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | <b>KÖRNYEZETI NEVELÉS</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><i>Célok, feladatok rendszerében</i></p> <p>Az embereszmény 1-2 dimenziós rendszere alkotja.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <p>Összetett, több területre kiterjed. Célja, hogy a környezet gazdasági, társadalmi, politikai összefüggéseit, megvilágítsa. A fenntartható fejlődéssel összhangban erkölcsi tudatosságot, értékrendszert, készségeket, magatartásmintákat alakítson ki.</p>                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <p><i>Világnézeti téren</i></p> <p>Anyagias és atomisztikus világnézet és ismeretelméleti rendszer.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | <p>Ökológiai, humánus, spirituális nézetek, értékek. Holisztikus.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <p><i>Az észlelés elmélete (felfogása) terén</i></p> <p>Ismeretek átadása, hagyományos tanár-diák kapcsolat.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | <p>Interaktív kapcsolat a tanuló és a természet között. Érzékszerveink nevelése.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| <p><i>A nevelés oktatás ökológiai paradigmája</i></p> <p>Kész tankönyvek, módszertani eljárások.</p> <p>A tanulók elsősorban a tanártól tanulnak.</p> <p>Versengésre épül a tanulás.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                              | <p>Valóságos projektfeladatok.</p> <p>Egymástól, együttesen tanulnak.</p> <p>Együttműködésen alapul.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| <p><i>Tantervi reformok és feladataik mint előfeltételek</i></p> <p>Az iskolák akadémikus/kognitív szempontú ismeretrendszereket oktatnak a természet- és a társadalomtudományok keretében.</p> <p>Részleges elkötelezettség a kormányzat részéről.</p> <p>Az oktatás szerkezetének folytonos, de a tartalmi és a szervezeti aspektust külön kezelő átalakítása.</p> <p>Központi utasítási rendszer.</p> <p>Tantervi reformok, maximum a tantárgyak helyett műveltségblokkosítás.</p> | <p>Szerepekre készít fel a társadalmi célok eléréséhez (állampolgár, család, dolgozó).</p> <p>Teljes kormányzati elkötelezettség a fenntartható fejlődés érdekében.</p> <p>Helyi tanulási programok, amelyekben a tanulási folyamatok, könyvek központosított eloszlása megszűnik (decentralizáció).</p> <p>Tantervi és tantárgyi felülvizsgálat, amely a fenntartható fejlődést központi kérdéssé teszi. Morális, etikai kérdéseket, a reflexiót, a kulcsképeségeket tanítási-tanulási folyamatokat fejleszt.</p> |

1. számú táblázat: Az intézményes nevelés és a környezeti nevelés elvi-elméleti ismeretei

A környezeti nevelés része az intézményes nevelésnek, de a táblázat felhívja a figyelmet arra, hogy sok lehetőség van a környezeti nevelésben. Fontos és korszerű része az oktatásnak, nevelésnek.

A felsőoktatásban is még nagyobb szerepet kellene kapnia a környezeti nevelésnek és oktatásának. A „humán-, mind a reálszakok esetében nehéz pontos képet alkotni arról, hogy milyen tantárgy keretében jelenik meg a környezetvédelem oktatása, a környezeti nevelés. De az biztos, hogy - a természettudományi és műszaki szakok egy részének kivételével - a hallgatók nem tanulnak a környezet állapotával, védelmével foglalkozó tantárgyat. A felsőoktatásnak mindig is fontos szerepe volt hazánk környezeti állapotának és az állampolgárok környezethez való viszonyulásának javításában. Hiszen a felsőoktatás képezi azokat a szakembereket, akik a legtöbbet tehetnek a hazai környezeti állapot javításáért, kultúránk és környezetünk hiteles és felelős képviselőiért azáltal, hogy elsajátítják a környezetbarát szemléletet, a fenntarthatóság elvét és gyakorlatát, valamint társadalmi felelősségtudattal rendelkeznek.” (Webster 2001, Kiss 2006: 7)

A probléma megoldására a Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia a következő javaslatokat teszi:

„A Nemzeti Környezetvédelmi Program, a NAT és a kerettantervek előírásainak megfelelően minden felsőoktatási hallgató részesüljön környezetvédelem oktatásban. Ehhez a megfelelő törvények, és a szakok képzési követelményeinek módosítására van szükség. E tantárgy az általános értelmiségképző tantárgyak között min. 2 kredittel szerepeljen. Ehhez az alábbi feltételek teljesülése szükséges:

- Széles körben alkalmazható egyetemi tankönyv, amely a környezettudomány elméleti és gyakorlati témáin kívül a környezeti nevelés és a szemléletformálás pedagógiai és társadalomtudományi kérdéseit is tárgyalja.
- Az oktatókat részben az integrált intézmények jelenlegi oktatói, részben a PhD programok résztvevői biztosítják.
- A szervezeti feltételeket tanszékek, tanszékcsoportok, intézetek révén minden integrált intézményben biztosítani kell. E szervezeti egységek e területen képzési, továbbképzési és kutatási-mérési feladatokat látnak el, és gondozzák a tantárgyakat, fejlesztik a módszereket.”

(Vásárhelyi: 2003; Kiss 2006: 7)

## 2.2. A környezeti nevelés jellemzői

A környezeti nevelés jellemzőit Victor András a Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégiában megtalálható hét pontja által a következőképpen fogalmazhatjuk meg:

### 1. Legyen komplex, rendszer-szemléletű, azaz globális

A környezeti problémák mind komplexek ezért a környezeti nevelésnek rendszerszemléletűnek és globálisnak kell lennie, törekedni *„kell a holisztikus látásmódra; arra, hogy a világot osztatlan – és igazából oszthatatlan – egésznek tekintsük, még akkor is, ha a különálló (klasszikus) tudományok azt az egyszerűsítés és analízis érdekében (a megértést segítő) darabokra szedik. A környezeti nevelés feladata, hogy interdiszciplináris módon meghaladja a világot részekre daraboló látásmódot; erősítse a felülről lefelé, az egésztől a részek felé haladó megismerést.”*

### 2. Legyen élethosszig tartó és az élet minden területére kiterjedő

A környezeti nevelésnek az ember életének végéig szerepet kell játszania. A szemléletformálást már korán meg kell kezdeni az élet első esztendeitől egészen ameddig csak lehetséges.

A környezeti nevelés *„tehát élethosszig tartó folyamat, már csak azért is, mert mindig újabb és újabb típusú környezeti gondokkal kell szembenéznünk. Módszereiben pedig természetesen mindig igazodnia kell az adott fejlődés-lélektani sajátosságokhoz.”*

A környezeti nevelés az ember minden nevelési színterében meg kell jelennie, egészen a családi háztól, az óvodától a felsőoktatásig. Emellett a médiában is helyet kell kapnia a környezeti nevelésnek, hisz a tömegkommunikációs eszközök sokat segíthetnek, mivel széles közönséget tudunk elérni általuk. Ezért is lenne fontos az, hogy a médiában is több szó essen a környezeti neveléséről és a prevenciójáról.

### 3. Legyen lokális és globális egyszerre

Nevelő hatása csak annak van, amely személyesen is megérint minket. Ennek alapján a helyi, lokális problémákra is támaszkodnia kell a környezeti nevelésnek.

*Tudjuk, hogy lényegében véve nincsen „csak helyi” környezeti probléma; a környezeti ügyeket mindig szélesebb keretek között – nemzeti, regionális vagy akár globális összefüggéseiben – kell kezelni.”*

A környezeti nevelésnek ezért térben távlatosnak, Föld méreteiben pedig gondolkodónak kell lennie.

A lokális vagy globális megközelítés kettőssége némi látszólagos ellentétet mutat. *„A valóságban jól megvalósítható az, hogy minden példában egyszerre látjuk meg a helyit és a*

*nemzetközit. Meg kell találnunk az egyensúlyt a lokális és globális megközelítésben. Kettős kötődést kell kialakítanunk: egyrészt felelősséget a helyi környezetért, magunkért és a „szomszédért”, másrészt felelősséget az egész Földért.”*

#### *4. Legyen mai és jövőbenéző egyszerre*

Elsődleges feladatunknak kell lennie a jelen és szükségleteinek megértése, megoldása és kielégítése is emellett meg kell tanulnunk a jövőben gondolkodni, hisz a jelenben okozott károkért mi vagyunk a felelősek. A jövő generációinak számára szükség van az egészséges, tiszta életfeltételekhez.

*„A jövőben való gondolkodás erkölcsi kötelességünk, hiszen tetteink jövőben bekövetkező – előre nem sejtett – hatásaival gyermekeinknek, unokáinknak kell majd megküzdenniük. Ennek A környezeti nevelésben a megelőzés (prevenció) gondolatának prioritása van a már okozott károk mérséklésével szemben.*

*A „most”-ban és a hosszú távú jövőben egyszerre való gondolkodás komplementáris egysége ugyanolyan feladata a környezeti nevelésnek, mint ahogy azt a lokális-globális kettős esetben láttuk.”*

#### *5. Legyen tevékenységre orientált, és neveljen együttműködésre*

A környezeti nevelésben össze kell kapcsolni a gondolkodást a cselekvéssel.

Victor András szerint *„először érzékeljük a szépséget (vagy problémát), majd értékeljük, és végül teszünk érte (ellene).”* A környezeti nevelésnek tehát *„a valóságos életben kell gyökereznie, akár a természeti, akár a társadalmi oldal kerül előtérbe. Tudnunk kell, hogy cselekedeteink hogyan hatnak a környezetre, és ennek megfelelően kell azokat megválasztanunk. Minthogy egyre több ember él városban, sokszor maga a város jelenti a környezeti kérdés kiindulópontját és célját is.”*

A környezeti problémák megoldása társadalmi szintűek, de az egyén is sokat tehet az enyhítésében. Fontos társadalmi feladatunknak kell lenni a környezeti problémák megoldása.

*„A környezeti nevelésnek az a feladata, hogy felkészítse az embereket a felelős állampolgári gondolkodásra, döntésre és cselekvésre. (Ezért van az, hogy a környezeti nevelés és az állampolgári nevelés között sok a hasonlóság.) Ezért fontos a környezeti nevelésben az együttműködési képességre nevelés. A természetben egyformán fontos a „vetélkedés” és az „együttműködés”; az ún. fejlett világ társadalmi azonban túlzottan vetélkedésre vannak beállítva.”* A környezeti nevelőknek fontos feladatuk, hogy egyéni és társadalmi szinten segítsék az egyensúly helyreállítását.

#### *6. Neveljen problémamegoldásra*

Egyre több környezeti problémával kell megküzdenie az emberiségnek, melyek megoldásához mindig újabb és újabb módszerek kellenek. *„A környezeti nevelés ezért szorgalmazza a divergens gondolkodást és a kreativitást, ezek nélkül ugyanis nem oldhatók meg a jövő ma még nem is látható problémái.”*

A környezeti nevelés együttes tanulást, új tanári habitust, szerepet kíván. Arra is ösztönöz, hogy kritikusan szemléljük saját tevékenységeinket és gondolkodásunkat is.

A környezeti nevelés célkitűzését (a felelős, környezettudatos magatartás kialakítását) a konstruktív életvezetési modell segíti elő.

### *7. Neveljen új értékrendszerre*

A környezeti nevelés is értékrendszer kialakítására törekszik.

A környezeti nevelés értéknek tartja *„a természet erőforrásainak kíméletét, a természet törvényeivel harmonizáló magatartást és a környezetért felelős életvitelt; ennek megfelelően az anyagi javak birtoklása és fogyasztása tekintetében a mértékletességet és takarékoságot.*

*A környezeti nevelés szerint az ember nem mindenható ura, hanem része a természetnek.”*  
(Vásárhelyi-Victor 2010: 43-46)

## **2.3. A fenntartható fejlődés fogalma**

A környezeti nevelés része a fenntarthatóságra nevelés, amelynek alapja a fenntartható fejlődés.

A fenntartható fejlődés fogalma lényegében megegyezik az 1987-es Környezet és Fejlődési Világbizottság jelentésében leírt harmonikus fejlődéssel. Azonban egységes definíció nem fogalmazódott meg minden országban. Az alábbi definíciók jól megragadják a lényegét:

*„1. Olyan fejlődés, amely úgy elégíti ki a mai generációk igényeit, hogy közben nem befolyásolja károsan a következő generációk ugyanazon igényei kielégítését.*

*2. Olyan tevékenység, amely a mai generációk életminőségének (életszínvonalának) emelését teszi lehetővé anélkül, hogy elvenné a jövő generációitól a lehetőséget legalább ugyanilyen életszínvonal elérésére.*

*3. Földi környezetünk megszabta határok között élni.*

*4a. Törődni azzal (a világgal), amit mi soha nem fogunk meglátni.*

*4b. Törődni azzal, mi fog utánunk történni.*

*5. Nem becsapni gyermekeinket és unokáinkat. „ (Kiss 2010)*

Olvashatjuk, hogy mindegyik meghatározás felhívja a figyelmet arra, hogy változnunk kell és úgy élve, hogy a felnövő generációknak is maradjon a még meglévő természeti kincsekből.

### **2.3.1. A fenntarthatóságra nevelés célja, feladata**

A környezettudatos állampolgárnak ismernie kell a *„természeti, a társadalmi, a gazdasági és politikai rendszereket,* és az ezekről alkotott nézet- és attitűdrendszer formálására is nagy gondot kell fordítani. Fontos szerepet kell kapnia *„a környezeti ismeretek és szakértelem, az értékrend és az etikai ítélőképesség fejlesztésének, a részvételi demokráciára való alkalmasság, képességek és indítékok kialakítása.”*. A legfontosabb pedig, hogy *„a kritikai gondolkodás, a konfliktusok kezelése, a személyes életviteli szokások alakulását meghatározó döntési mechanizmus formálása.”* (Havas; Kiss 2006: 16)

Minden embernek kötelességének kell lenni az, hogy fenntarthatóan és környezettudatosan éljen.

Az alábbiak kialakításához minden embernek meg kell fontolnia az alábbi 13 indikátort, melyek segítségével a fenntartható fejlődés útjára léphetünk. 1994-ben az ENSZ Fenntartható fejlődés Bizottsága fogalmazta meg ezeket az indikátorokat:

- „1. A különböző forrásokat hatékonyan használjuk, és a hulladékok mennyiségét a lehető legkisebbre csökkentjük és újrahasznosítunk.*
- 2. A környezetszennyezést olyan mértékre csökkentjük, hogy az már nem káros az élő szervezetekre.*
- 3. A természetet védjük és a sokféleségét nagyra értékeljük.*
- 4. Amennyire az csak lehetséges, a helyi igényeket helyi forrásokból elégítjük ki.*
- 5. Mindenkinél lehetősége van elfogadható életkörülmények között élni, elérhető áron közlekedni, tiszta vízhez, megfelelő mennyiségű élelemhez és lakáshoz jutni.*
- 6. Mindenkinél lehetősége van számára elfogadható munkához jutni, amelyet egy sokszínű gazdaság biztosít. Egyenlő munkáért lehetőleg egyenlő fizetség jár, és ugyanakkor értékes az önkéntes, egymásért vagy közösségért végzett munka is.*
- 7. Az emberek egészségét elsősorban tiszta és nyugodt környezetük biztosítja. Az egészségügyi ellátás feladata megelőzés is, nemcsak a betegség kezelése.*
- 8. Miközben az emberek hozzájutnak a szolgáltatásokhoz és a különböző javakhoz, nem okoznak kárt mások és környezetük számára.*

9. Az emberek félelem nélkül élnek saját közösségükben és nem tartanak a bűnözéstől, a személyes agressziótól, egyenlőtlen versenyhelyzetektől, a nemi és származás szerinti megkülönböztetéstől.
10. Mindenki hozzájuthat a különböző információkhoz, tudáshoz, szakmai ismeretekhez annak érdekében, hogy teljes értékű embernek érezze magát az adott társadalomban.
11. Valamilyen szinten mindenkinek lehetősége van arra, hogy részt vegyen a döntéshozatalban.
12. Mindenkinek lehetősége van művelődésre, pihenésre, szórakozásra.
13. Az adott település, amelyben a közösség él, úgynevezett "emberléptékű", ahol a sokféleséget és változatosságot nagyra értékelik és védik, a szürkeséggel, az egyhangúsággal szemben. A dolgok használati és pénzben kifejezett értékén túl nagyra értékelik azok szépségét és harmóniáját." (Vásárhelyi-Czippán-Havas 2010: 35)

### 3. A Szivárványerdő projekt és stratégiája, a projektoktatás

***„Az ember nem sokra megy egyedül az életben. (...) Egyedül minden nehezebb, ha egyedül van az ember, csak annyit tehet, amire egymaga képes, de mások támogatásával sokra viheti. A közösség hatalmat ad, csak legyen olyan közösség, amelyik elfogad és támogat.”***  
***(Clara Sánchez)***

Napjainkban egyre többet hallunk arról, hogy az iskolákban a gyermekeket az életre kellene nevelni. Olyan életszerű problémákkal, szituációkkal szembesíteni, amelyekkel a mindennapjai során majd találkozni fog.

*„Megváltozott a tanulók tudáshoz való viszonya, így nem csak a szülők, de a tanulók is egyre gyakorlatiasabb, naprakész információk átadását várják el oktatási intézményeinktől.”*

A tanár szerepe is elkezdődött megváltozni: *” az egyirányú ismeretközlés helyett a tanulási folyamat megszervezésére, támogatására, a diákok aktív részvételére helyeződik a hangsúly.* Erre az új kihívásra lehet egy kiváló stratégia a projektmódszer alkalmazása. (Illés: 2012)

#### 3.1. A projektoktatás

A Szivárványerdő alapvetően egy komplex koncepció, mint akár a környezeti- vagy a művészeti nevelés is. Ezért a pedagógiai eljárásoknak, módszereknek is komplexnek kell

lennie, melyek segítségével elérhetjük a kitűzött célokat. Erre ad lehetőséget a projekt módszer.

A projekt kifejezést pedagógiai értelemben már 1900 óta használták az Egyesült Államokban, mely a pedagógiai folyamatban az alábbi módon jelent meg: *„A fiatalok önállóan határozzák meg a saját vizsga-munkadarabjukat s az elkészítéshez szükséges munkamenet tervét, majd az önálló elkészítés után értékelésre bemutatják azt.”* (Nádasi 2003: 09)

Heard Kilpatrick a projekt módszer kidolgozója az alábbiakat fogalmazta meg: *„a projekt maga az élet, amely társadalmi környezetben folyik, elégedetté tesz, megtanít a kitartó munkára, segít sikeresnek lenni, a céltudatos tevékenység, az értékes élet tipikus szakasza a demokratikus társadalomban.”* (Kilpatrick 1918: 319-335)

A projekt oktatás egy olyan új oktatási stratégia, *„amely kiválóan alkalmas a tanulás tanulására és ezáltal az élethosszig tartó tanulás megalapozására.”* (Kovátsné 2010: 203-215)

A projekt oktatás problémaközpontú nyílt oktatási stratégia, *„mely egyrészt a sajátos célok elérését, a valós életet integráló és reprezentáló tanulási tartalommal, a komplex szemléletmódot segítő, tevékenységközpontú, feladatorientált tanulói tevékenységet biztosító szervezési formákkal, módszerekkel, technikákkal, eszközökkel, az iskolai kereteket biztosító szervezési formákkal, módszerekkel, technikákkal, eszközökkel, az iskolai kereteket kiegészítve természetes tanulási környezetben valósítja meg, másrészt e stratégia eredményeként létrejött projekt további tanulási célok kitűzését, megvalósítását valósítja meg.”* (Kovátsné 2010: 203-2010)

A projekt oktatás minden tanulási egység elsajátítására alkalmas. *„Nélkülözhetetlen azokban a komplex témakörökben, ahol a célkitűzésekben olyan összefüggések megértése, olyan magatartásformák elsajátítása a feladat, amelyek a megismerési folyamatban a konkrét tapasztalatszerzést feltételezik. Ilyen például a fenntartható fejlődés célja: a környezettudatos, felelősségteljes magatartás.”* (Kovátsné 2010: 203-215)

A projekt oktatás kiválóan alkalmas a környezeti nevelésben, mert:

-*„széles tantárgyi koncentrációt feltételez; ezáltal komplex szemléletmód kialakítására törekszik;*

-*a valós élet problémáit dolgozza fel;*

-*a gyakorlati élettel kapcsolatos ismerettartalmak feldolgozása tevékenységorientált.*

*A projekt oktatással megvalósuló tanulási folyamatban döntő szervezési tényező a tanulók önállósága. A tanulók önállósága már a projektcélok (részcélok) meghatározásánál*

megnyilvánul, a megismerés (tervezés, kivitelezés) folyamatában pedig kiteljesedik. Az önálló tevékenységsorok velejárója mindenesetben az élmény és az újszerű szociális és tanulási készségek elsajátítása, végső soron pedig az önirányított tanulás.

*Az önirányított tanulás középpontjában: a holisztikus szemléletmód, világkép kialakítása; a kritikus gondolkodás fejlesztése; a szociális és tanulási készségek elsajátítása; az értelem és érzelem egyensúlya áll.” (Kovátsné 2010: 203-215)*

A projektpedagógia kifejezést először a II. Projektkonferencián használták hazánkban, amelyet (Kecskemét, Hírös Akadémia) Poór Zoltán mondott ki, aki jelenleg a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karának egyetemi docense s azóta egyre többen így használják. „A kifejezés egyértelműen túlmutat a módszer fogalmán, jelezve, hogy itt jóval többről van szó”. (Radnóti 2006)

A projektpedagógia legrészletesebb, Hegedűs Gábor által alkotott definíciója szerint: „A projektoktatás egy tanulási-tanítási stratégia, a tanulók által elfogadott, vagy kiválasztott probléma, téma feldolgozása egyénileg vagy csoportban, megszüntetve, feloldva a hagyományos osztály-, tanórakereteket, és a végeredmény minden esetben egy bemutatatható szellemi vagy anyagi alkotás, produktum. Az alábbi jól elkülöníthető szakaszokból áll:

témaválasztás,

tervkészítés (célok és feladatok megfogalmazása),

szervezés,

adatgyűjtés,

a téma feldolgozása,

a produktum összeállítása bemutatatható formában,

a projekt értékelése, korrigálás,

a produktum bemutatása, nyilvánossá tétele,

a projekt lezárását követő tevékenységek”. (Radnóti 2006)

Az alábbi pozitívumok mellett a projekt módszert kevesen alkalmazzák a pedagógiában, erre egy példa Radnóti Katalin kutatásának eredményeit bemutató 2. számú táblázat is:

| Alkalmazott eljárás, módszer, eszköz | Magyar-tanárok | Matematika-tanárok | Általános iskolai tanárok | Közép-iskolai tanárok | Tanárok összesen |
|--------------------------------------|----------------|--------------------|---------------------------|-----------------------|------------------|
| Projekt módszer                      | 2,38           | 2,18               | 2,44                      | 2,09                  | 2,28             |

| Alkalmazott eljárás,<br>módszer, eszköz | Magyar-<br>tanárok | Matematika-<br>tanárok | Általános<br>iskolai<br>tanárok | Közép-<br>iskolai tanárok | Tanárok<br>összesen |
|-----------------------------------------|--------------------|------------------------|---------------------------------|---------------------------|---------------------|
| 1                                       |                    | 2                      | 3                               | 4                         | 5                   |
| 171 fő                                  |                    | 128 fő                 | 148 fő                          | 63 fő                     | 14 fő               |

2. számú táblázat: A projektmódszer alkalmazási gyakorisága (2006)

A kutatás központi kérdése az alábbi volt: „Hányan és milyen mértékben alkalmazzák a projektmódszer a tanárok? (gyakoriság ötfokú skálán, fő)”

Összesen 524 fő válaszolt. E kérdésre adott válaszokból látszik, hogy az általános iskolai tanárok alkalmazzák gyakrabban a projektmódszert, „bár összességében nem túl nagy gyakorisággal.” Figyelemre méltó, hogy a projektmódszert ezen eredménye szerint csak 14 fő alkalmazza a leggyakrabban.

Az eredmények mutatják, hogy nagyon kevesen alkalmazzák a módszert. (Radnóti 2006)

### 3.2. A Szivárványerdő projekt

Minden gyermeknek joga van, hogy adottságainak, képességeinek, érdeklődésének megfelelő nevelésben és oktatásban részesüljön és e mellett idővel tovább is tanulhasson képességeihez mérten.

A Szivárványerdő koncepció a művészi kifejezőkészséget alapozza meg a környezettudatos magatartás kialakítása mellett valamint a továbbtanulásra történő felkészülésre is hangsúlyt fektetve.

A koncepció fontos szerepet töltene be a nemzeti hagyományok ápolásában, a nemzeti művészeti, természeti és néprajzi értékek megőrzésében és a környezettudatos szemlélet, magatartás és a fenntarthatóságra nevelés kialakításában.

A Szivárványerdő egy új lehetőség az iskolák számára, hogy elinduljanak ezen az úton.

A Szivárványerdő koncepció végső állomása az alábbi lehetőségek mellett kialakítani egy olyan programot, ami adaptálható a magyar iskolák működési gyakorlatába.

A Szivárványerdő koncepció délutáni része szakköri hálózatra, tanszakra, művészeti erdei iskolai komplex táborra, Diákörjárat Klubra illetve mentorprogramra oszlik. Az alábbi

délutáni nevelési színtereken vehetnének részt a tanulók. Mindegyik minden korosztály számára nyitott.

Eddig a program szakköri illetve erdei iskolai programja került kidolgozásra és megvalósításra iskolába készülő óvodás korosztálytól 4. osztályig. Röviden szeretném bemutatni az említett délutáni színtereket.

A szakköri rendszerben a tanulók heti egy alkalommal ismerkednének meg a Szivárványerdő projekt által meghatározott havi projektek tananyagával. A gyermekek értékelését kiemelten portfólió segítségével végezzük. A szakkör záró eseménye mindig egy kiállítás. A program időtartama mindig egy év, mely folyamatosan az új tanév szeptemberétől indítható újra.

Általános iskola felső tagozatától a diákoknak vizsgamunkát is kell készíteniük az általuk választott témában.

Dolgozatomban az első fél éves időtartamú szakkör kerül bemutatásra, de jelenleg azonban már zajlik az egy éves szakkör is.

A tanszakos rendszerben a tanulók heti két alkalommal ismerkednének meg a Szivárványerdő projekt által meghatározott tananyaggal. Ebben a rendszerben a tanulók 3-6 fős osztályokban, csoportokban tanulnának, alkotnának. A tanszakos rendszer az elkötelezettebb tanulók számára lenne nyitott, aki vállalják, hogy huzamosabb ideig, több tanéven keresztül, megszakítás nélkül vennének részt benne. A portfólió, a kiállítás és a vizsgamunka itt sem elhanyagolható. Ez a projekt továbbfejlesztett változata lenne. Még nem került kivitelezésre.

A művészeti erdei iskolai program egy hetes tábori rendszerben várja a tanulókat. A program azért viseli a művészeti előtagot, mivel ebben az új erdei iskolai programban nagyobb mértékben megjelenik a művészet, - kiemelten a képzőművészet -, mint általában egy erdei iskolai programban.

A Diákörjárat Klub során a tanulók lakóhelyükkel ismerkednének meg főként, kiemelten a szervezeteivel, ismertebb személyeivel, természeti-környezeti értékeivel, problémáival illetve rendszeresen végeznének a benne részt vevő diákok interjúkészítést, igényfelméréseket, a falu témakörében cikkírást illetve fotózást. Záró eseménye lakóhelyi fórum illetve kiállítás, ahol a tanulók bemutatják a lakóhely iskolája, polgármestere, lakói előtt az eredményeiket, munkáikat kialakítva így egy szorosabb kapcsolatrendszert az adott lakóhelyen az emberek között. Heti egy alkalommal zajló program, mely egy tanéves. Minden szeptembertől újraindítható.

Az alábbi program azért kerül kidolgozásra, mert nagy igény mutatkozott a falu, lakóhelyünk jobb és tartalmasabb megismerésére, hisz a Hazaszeretet, lakóhely, magyar hungarikumok projektóra után a gyerekek sok érdekes információval lettek gazdagabbak lakóhelyük tekintetében, amelyeket nagy izgalommal meséltek el otthon is. A gyermekek és a szülők közös kérése volt, hogy valamilyen formában legyen egy lehetőség arra, hogy a lakóhelyüket jobban megismerhessék, így megalakult a Diákörjárat, mely szintén elkezdődött már a gyakorlatban, de még a kezdetén járunk. Idővel ennek a programnak az eredményeit is szeretném bemutatni.

Bizonyos programokhoz mentorprogram is tartozik, melynek lényege, hogy a kiemelkedő teljesítményt (nem csak szakmailag a tanulásban, hanem emberileg is) nyújtó diák, diákok díjat kapnak illetve legalább egy éves mentorprogramot, amelynek része, hogy a díjazott tanuló mentorjával közös mester és tanítványa kiállításra készül és bemutatkoznak rajta. A mentorprogram egyben tehetséggondozás is. Egy mentor segíti a tehetséges diákot. A mentor lehet a pedagógus, tehetséges hallgató vagy az adott lakóhelyen élő tehetséges személyiség.

A díjakat a saját ösztöndíjamból alapítottam. Kiemelném a Csodaszarvas-díjat melyet szakkörös tanuló kaphat, az Év diákörjáratosa címet pedig azon tanuló, aki a Diákörjárat Klubban kiemelkedő teljesítményt nyújtott.

A díjak alapítása mellett én végzem a díjazott tanulók mentorálását is. Már meg is rendeztük kiállításunkat, mely nagy sikert aratott. A kiállításon való bemutatkozás mellett mentoráltamat segítem a fotózásban, a grafika világában, hisz az volt a kérése, hogy az alábbiakban jobban el szeretne mélyedni. Ezenkívül más művészek kiállítására is járunk rendszeresen önművelés és tapasztalatcsere céljából. A művészet mellett a környezettudatos szemléletformálást sem mellőzöm a mentorprogramban sem, illetve nagy hangsúlyt fektetek a helyesírás fejlesztésére is, hisz mentoráltamnak gondjai vannak vele, így fontos, hogy fejlesszük ezt is. Mentoráltamnál az általam összeállított egyéni fejlesztési tervet, mentortervet használom. Ezt minden mentornak el kell készíteni, hisz ez mentén haladhat a mentorprogram. Ez egy személyre szabott tervezet.

A Szivárványerdő azon tanulók számára is nyitott, akik valamilyen tanulási, beilleszkedési vagy magatartási zavarral küzdenek vagy akár hátrányos helyzetűek, hisz egyetlen tehetséges diáknak sem szabad elkallódnia.

A programokban részt vevő diákok versenyeztetésére is sor kerülne. Helyi szinten háziverseny formájában, országos szinten pedig országos verseny, művészeti fesztivál és

biennálé formájában. A program ezen része is megvalósult. Megyei szintű versenyt szerveztünk rajz illetve természetismereti vetélkedő formájában.

Az említett programokat nem csak végzett pedagógusok tartanák, hanem hallgatók is, elősegítve őket a pedagógusi hivatásra való felkészülésben.

A program iránt érdeklődő hallgatók és pedagógusok számára konferenciát illetve művészeti szakkollégiumot hoznánk létre, ahol felkészülhetnének a Szivárványerdőben végezendő munkájukra.

A Szivárványerdő helyszíne azonban nem csak a tanterem illetve az iskola, hanem az iskolakert és udvara, a lakóhely parkja, lovardája, múzeuma, mesteremberek műhelyei, csemetekert és még sorolhatnám a helyszínek sokaságát.

A program célja, egyben az is, hogy felhívja a figyelmet a vidéki, községi iskolákra, hisz ők is ugyanolyan fontos szerepet töltenek be az oktatásban, mint a fővárosi vagy városi intézmények.

Minden településnek megvannak az előnyei, hátrányai a helyszínek tekintetében is, de törekedjünk, hogy a programok bizonyos részét az iskolán kívül, más helyszíneken tartsuk meg.

### **3.2.1. A Szivárványerdő projekt létrejötte, problémafelvetés**

Egy személyes családi történet volt, ami miatt belekezdtem a Szivárványerdő koncepció kidolgozásába.

Családunkban az egyik gyermek tanulási nehézségekkel küzd, jelenleg is több vizsgálatra vár, de már kiderült róla, hogy sajátos nevelési igényű. Harmadik osztályos jelenleg. Az írással, olvasással komoly gondjai vannak, viszont nagyon empatikus, a sportokban (futball, kézilabda, fogathajtás, díjugratás) pedig kimagasló eredményeket ér el.

Helyzetét az is nehezítette, hogy már az óvodában is sokszor társaitól elkülönítve kezelték, mert *„ő úgysem tudná megcsinálni, ő nem olyan mint a többi”* és még sorolhatnám a pedagógusi hozzáállást és véleményeket.

Az iskolában az osztályfőnöke kijelentette, hogy ő nem tudja fejleszteni, azonban az idei tanévben már elkezdett vele foglalkozni egy fejlesztő pedagógus. Azóta fejlődik, de társai sokat bántják amiért ő „MÁS” pedig nem az, csak vele többet kell foglalkozni..

Más könyvből tanul mint a többiek, ezt is gyakran kérdőre vonják a gyerekek, ő miért más tanul, neki miért más a könyve? Nagy baj, hogy a gyerekek ebben a helyzetben irigyelek,

nincsenek tudatában annak, hogy a másság nem elítélendő, hanem érték. Ezek kiváltója sok esetben (és az adott esetben) a nem megfelelő pedagógusi hozzáállás illetve didaktikai módszerek, mint például a frontális munka, mely igaz olcsó módszer, hatékony is bizonyos esetekben, de nem hozza felszínre a tanuló rejtett erőseit sok esetben. Viszont ha gyakrabban alkalmaznánk beszélgetést, hatékony tanulói megismerési technikákat, portfólió készítést, a projektmódszert, biztosan nagy sikereket érhetnénk el.

Hol marad a gyerek véleménye, személyisége, a közösség eszménye és az, hogy szeretni, tisztelni, elfogadni kell a másikat és saját erőnkhez, lehetőségünkhöz mértén segíteni az útján, a céljai elérésében, az életben? Figyeljünk a gyerekekre!

Kell egy hely, ahol szegregáció mentesen fejlődhetnek a gyerekek, olyan hely ahol ugyanazok a lehetőségek várnak MINDENKIT. Olyan hely, amely keretében a saját képességeinek és fejlődési ütemében fejlődhet a gyermek. Ez a Szivárványerdő.

A leírt rövid történet mellett számos más ok is elindított a projektem létrehozásában, amelyek az alábbiak:

Napjainkban a globális fogyasztói réteghez 1, 7 milliárd ember tartozik, akik sok húst esznek, igényeiket nem természetesen, hanem szupermarketekben történő vásárlással elégítik ki illetve a gyakori autóhasználat miatt mobilisak.

*„Az effajta életstílus következményeként az emberiség 27 %-a, azaz a fogyasztók, a világ természeti erőforrásainak több mint 80 %-át használják, sokkal többet, mint amennyi számárányukat tekintve megilletné őket. A fogyasztói életstílus nem fenntartható. Négy földre lenne szükségünk, hogy ezt az erőforrás felhasználást az összes emberre kiterjesszük.”*

(Balogh-Jagodics-Kökényesi 2008: 6)

*„A Földön 2,4 milliárd ember nem fér hozzá biztonságos ivóvízhez. A teljes vízkészlet kevesebb mint 1 %-a áll rendelkezésre ivásra, egyéb célokra, beleértve mezőgazdaságra és az ipar vízigényét is.”*(Balogh-Jagodics-Kökényesi 2008: 6)

Napjainkban ma már nem csak anyagi szegénység ró ránk kedvezőtlen hatásokat. Figyelemre méltó az alábbi összeállítás a szegénységről:

*„A szegénység szót általában anyagi javak hiányára értjük, ez azokra az országokra igaz, ahol alacsony a bruttó nemzeti össztermék. Ha valahol erőszak, a bűnözés, nagyfokú fegyverkezés jellemző, ott a biztonság hiányáról beszélhetünk. A szeretetben ott szegények az emberek, ahol a családi erőszak, gyermekek diszkriminálása, stb. uralkodik. Azok, akik autoriter rendszerben élnek, az önrendelkezésben szenvednek hiányt. Az identitás szegénységben szenvednek azok az emberek, akik származásuk, vallásuk vagy politikai nézeteik miatt elnyomás alatt kényszerülnek élni. A szegénység minden formája fizikai és lelki*

*betegségekhez vezet, ha tartósan fennáll. Nem csak az éhezésbe lehet belehalni, hanem abba is, ha az ember azt hiszi, hogy senki nem szereti, és mély depresszióba esik. Ez a szociális halál akár fájdalmasabb is lehet, mint bármilyen fokú anyagi elszegényesedés.*

*Magyarországon 3, 285 millió a „szegénységtől vagy szociális kirekesztéstől fenyegetett” a magyar állampolgárok száma.” (Balogh-Jagodics-Kökényesi 2008: 10)*

Az erkölcsi értékek napjainkban megfogyatkozóban vannak. Kiemelném az erőszakot.

*„Az utóbbi években egyre fájdalmasabban érzékeli minden pedagógus, de minden felelős ember is az erkölcsi értékek körüli zűrzavart, az erkölcsi érzék megfogyatkozását, vagy egyenesen hiányát tömeges méretekben.*

*Sajnálatos tény, hogy a társadalom felnőtt, felelős állampolgárai között természetessé vált az agresszivitás, s ezzel párhuzamosan a gyermekek tanulók körében is jelentősen megnövekedett a durvaság, a helytelen viselkedés.” (Kovátsné 2000: 5-14)*

Átlagosan napjainkban minden harmadik gyermek tapasztalt erőszakot a családjában. (Kertész 2012)

Az említett szegénység, a rossz életkörülmények kihatással vannak a tanulók tanulási szokásaira is, sokuknak nincs jövőképük.

*„Megnőtt a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók száma, s a velük való foglalkozás új feladatok, új helyzetek elé állítja a pedagógust. Természetesen nem azért, mert a hátrányos helyzetű, problémás tanulókkal való foglalkozás szükségessége, módszerei eddig nem voltak ismertek, hanem azért, mert a hátrányos helyzetű, problémás tanulókkal való foglalkozás szükségessége, módszerei eddig nem voltak ismertek, hanem azért, mert számuk olyan nagymértékben nőtt, hogy egyes települések iskolai tanulóinak döntő többségét alkotják, s motiválásuk feltételezi a pragmatikaváltást.” (Kovátsné 2010: 220)*

A tömegkommunikációs eszközök nélkül már nem tudunk élni, melyek hasznosak, de egészségünk romlásához is vezethetnek. Az alábbi vizsgálat jól példázza a gyakoriságát a tömegkommunikációs eszközök használatának:

*„Európában az internet hozzáféréssel rendelkező 9-16 éves gyerekek naponta 1-5 órát neteznek, Magyarországon ez az arány napi 2,5 óra (156 perc).” (UNICEF 2012)*

Az emberiség felelőtlenül használja a természet kincsét, melyek az alábbiakhoz vezettek:

A Földön nem létezik már érintetlen természeti környezet.

*„Az elmúlt három évszázad alatt több mint 70 emlős- és 140 madárfaj pusztult ki és további 5-600 szerepel a közvetlen kipusztulással fenyegettek listáján.” (Veress-Schmidt 2007: 312)*

Az alábbi adatok figyelemre méltóak. Óvatosságra, odafigyelésre, a változtatásra hívják fel a figyelmünket. Minél korábban el kell kezdenünk a környezettudatos szemlélet kialakítását és a fenntarthatóságra nevelést.

Az iskolának, ma már nem csak a tanulás forrásának kell tekinteni, hanem a gyermekben megfogant, átélt negatív élmények felismerésének, feldolgozásának, enyhítésének és megoldásának a forrásának is kell lennie. Egy biztos, hiteles, értékközvetítő helynek.

*Két problémát, hipotézist én is felvettem mikor elkezdtem kidolgozni a programot, hisz fontos, hogy ha valamibe belekezdünk annak a hatását megfigyeljük. Kérdőív segítségével mértem fel az alábbi két problémát:*

*- A gyermekek felületesen ismerik az erdő szerepét az ember életének a tekintetében.. Az alábbi feltevést egy kérdésre szűkítettem, mely segítségével kívántam felmérni a szakkörre jelentkezett tanulók ismereteit a kérdés kapcsán illetve, hogy a szakkör lezárásakor és végül a szakkör lezárása után 3 hónap elteltével is megfigyelhetőek-e a szakkör esetleges jótékony hatásai a feltevéssel kapcsolatban. A kérdés az alábbi volt: Véleményed szerint miért fontos az erdő az ember életében? Beigazolódott, hogy fejleszteni kell az ismereteiket ezen a területen, mely sikerült is.*

*-A gyermekek sokat alkotnak otthon. Kezdetben úgy gondoltam, hogy a szakkörre jelentkező tanulók biztosan sokat rajzolnak otthon, azonban a kérdőívben szereplő válaszaik rámutattak arra, hogy ez nem így van teljes mértékben. Így elhatároztam, hogy formálni fogom őket ebben, hogy elindítsam őket azon az úton, hogy ne csak a szakkörben hanem otthon is sokat alkossanak. Ennek javítására több rajzversenyt ajánlottam a figyelmükbe, folytonos bíztatást, elismerést is. Illetve sok új technikával, eszközzel is megismertettem őket, de úgy gondolom a célokat azzal értem el, hogy a gyermekeknek az alkotásaikból több kiállítást is szerveztem és sok érdekes otthon, szorgalmi feladatokat adtam számukra, melyek közül szabadon saját tehetségük, véleményük, elképzeléseik szerint választhattak.*

(A részletesebb eredményeket munkám mellékletében olvashatja.)

### **3.2.2.A Szivárványerdő Természetismereti, Művészeti és Néprajzi Szakkör Szivárványerdő szakköri projektjének alapelvei, céljai**

A Szivárványerdő koncepció azon tanulók előtt nyitott, akik érdeklődnek a képzőművészet, a természetismeret (környezetismeret) illetve a néprajz iránt. Olyan tanulók számára lehet igazán hasznos ez a program, akik szívesen alkotnak, de az alkotás mellett

szeretnék önmagukat, lakóhelyüket, országukat és az egész világot is jobban megismerni a művészet, a természetismeret és a néprajz hármas egységének segítségével.

A koncepció stratégiája a projektoktatás, mely segítségével hónapokhoz kapcsolódó alprojektek mentén haladnak a program résztvevői.

A Szivárványerdő koncepcióban olyan követelmények várják a gyermekeket, amelyek teljes mértékben a tanuló életkori sajátosságaihoz igazítottak.

A Szivárványerdő tananyaga fontos szerepet tölt be tanulók értelmi, érzelmi és kifejezőképességeinek fejlesztésében, emellett a személyiségformálás, a képesség-és készségfejlesztésben, az ismeretgazdagításban illetve eljuttatni arra a szintre a tanulót, hogy tudjon együttműködve társaival és önállóan is tárgyakat, alkotásokat készíteni, kulturáltan vitatkozni, érvelni, gondolatait kifejezni és megvalósítani önmagát, önmaga elképzeléseit, az általa és a pedagógus által kitűzött optimális és egészséges célokat elérni.

Kiemelném, hogy a Szivárványerdő során segítsük a gyermekeket elérni a kitűzött céljaikban. Formáljuk őket ebben, mert lehet, hogy olyan is eszükbe jut amivel nem biztos, hogy megtudnak birkózni.

A Szivárványerdő Szakkörben nagy hangsúly tevődik a teljes emberré válás kialakításában a sokoldalú tehetség-és személyiségfejlesztésre és biztosítja a tanulás személyes tapasztalati módját. A természetismeret, a művészet és a néprajz hármas egysége, a környezeti nevelésben rejlő erkölcsi példamutatások hozzájárulnak ahhoz, hogy a tanuló testileg és szellemileg egészséges felnőtt emberré váljon, aki rendelkezzen esztétikai, művészi érzékenységgel, a természet iránti felelősségteljes magatartással és azzal az értékrenddel, mely segítségével tisztelni tudja önmagát és társait is.

*A Szivárványerdő központi célkitűzése:* Legyen tudatos, a Földet védő, az emberi értékeket figyelembevevő társas és globális gondolkodású, hazáját (magyarságát) sokoldalúan és biztosan ismerő EMBER a tanulóból.

Hiszem azt, hogy ilyenné tudjuk nevelni a felnövekvő generációt. Mi Győrságon elindultunk ezen az úton.

*További fontos alapelvek, az alábbiak:*

*a, Legyen jó iskolai-szakköri légkör* amelyben a gyermek és a felnőtt jól érzi magát, a társas kapcsolatok kölcsönös tiszteleten alapulnak, ahol mindenki teljes értékű emberként élheti meg önmagát.

*b, Általános emberi értékek fontossága és megtanítás mindig legyen része a foglalkozásoknak.* Fordítsunk nagy figyelmet az általános emberi értékek, társadalmi normák elsajátítására,

a velük való azonosulásra. Legyen érték a tudás, a család intézménye, a szeretet, a barátság, a haza és maga a természet (a Föld).

*c, Egyenrangúság elve*

Alakítsuk ki a szegregációmentes együttnevelési környezetet és érvényesüljön az esélyegyenlőség is.

*d, A facilitátor-mentor tanár szerepe*

A gyermekek képessége kibontakoztatásra, személyisége és tehetsége fejlesztése kerüljön. Folyamatos ismeretbővítés a gyermek életkori sajátosságainak megfelelően történjen. Öntevékenység biztosítása, személyes tapasztalatszerzés megteremtése is legyen nagyon fontos. Sose maradjon el a motiváció.

*e, Globális gondolkodás, tantárgyközi szemlélet kialakítása a gyermekekben.*

Sok sikert érhetünk el, ha a gyermekek összetudják kapcsolni a különböző tantárgyak ismereteit.

*f, Biztosítsuk a sajátos nevelési igényű tanulók integrált oktatását a szakkörben is. Minden tanuló számára legyen nyitott a program.*

*g, A külső hatások elve*

Napjainkban számos negatív és pozitív külső hatás éri a tanulókat. Elkerülhetetlen, hogy ezek ne jussanak el a gyermekekhez és ezáltal az iskolába. A tanár szerepe ezek elemzése, megvitatása, megbeszélése. A különböző hatások közül ki kell szűrni a nem megfelelőeket (pl. az igényesebb műsorok preferálása felé irányítsuk a diákokat, a reklámok nem a valóságot tükrözik sok esetben stb.)

*h, A következetesség elve*

Igényes és teljesíthető követelmények támasztása a tanulókkal szemben, egyúttal lehetőség nyújtása a tanuló önállóságának, kezdeményezőkétségének, kreativitásának kibontakoztatására. A tanári szabadságból adódó önállóság felelősségteljes alkalmazása. A kiadott feladatokat mindig értékeljük, javítsuk és ellenőrizzük. Amit közvetítünk a diákok felé, az legyen hiteles és következetesen várjuk el tőlük elvárásainkat.

*A program további céljai a következők:*

A program céljai nagyon egyszerűek. A kulcskompetenciák fejlesztése a NAT-ban megfogalmazott fejlesztési területek mellett a művészet, a néprajz és a természetismeret segítségével a projektoktatás keretében.

A program az alábbiakat fejlesztheti igazán: esztétikai, művészeti tudatosság és kifejezőképesség, szociális és állampolgári kompetencia, anyanyelvi kompetencia,

természettudományos kompetencia emellett önállóságra nevelés, közösségformálás, a környezettudatos magatartás, szemléletmód és a fenntarthatóságra nevelés kialakítása.

### **3.2.3. A program gyermekképe**

*Szegediné Bozzay Katalin és pedagógustársai alapján:*

*„- jól kommunikál az anyanyelvén*

*- magas szintű teljesítményt nyújt az ismeretek elsajátításában (tanulni tudás képessége)*

*- alkotásra való beállítódás és felkészülés jellemzi*

*- innovációra való készséggel bír*

*- a korszerű technikák birtoklása révén széleskörű általános műveltségre tesz szert*

*- reális énképpel és világképpel rendelkezik*

*- világnézeti tolerancia jellemzi*

*- humanizációra törekszik az életvezetésben és az érvényesülésben.,, (Szegediné 2013)*

### **3.2.4. A program által preferált értékek**

- hazaszeretet

- becsületesség

- felelősség

- kötelességtudat

- erős akarat

- testi-lelki tisztaság

- tolerancia

- empátia

- segítőkészség

- szolidaritás

- önismeret, önnevelés

- művészetek iránti fogékonyság

- művészi alkotóképesség, önkifejezés

- jókedv-derű- természetszeretet

- munkafegyelem, tanulói fegyelem

- udvarias, illemtudó viselkedés

- az önkéntességre való hajlam

- mindenség tisztelete (család-iskola, embertársaink, állatok-növények és a Föld)
- a környezetvédelemre és a természetvédelemre való hajlam.

### 3.2.5. A program pedagógusképe

Az én szemléletem szerint a Szivárványerdőben tanító pedagógus legyen hiteles, reflektív és szeretetteljes, aki lehetőséget ad az önkifejezésre. Kiemelném azt is, hogy legyen számára fontos a természet és védelme, a fenntarthatóság alapelvei és járuljon hozzá a természet védelméhez. Legyen támogató, kezdeményező tanulóival szemben.

Ismerje jól a természetet, legyen innovatív a túrázásokra, kirándulásokra. Szívesen alkosson, akár a tanítványaival közösen.

Emellett legyen példakép és mentor is egyben.

Munkám ezen részét, az alábbi összegző pontokkal zárnám, melyek mentén haladjunk a projektben. Törekedjünk az alábbiakra:

- *önkifejezés, fantázia, kreativitás, szabad gondolkodás, véleményformálás szabad útjának biztosítása*

Annál nagyobb siker, élmény nincs a gyermek számára, mikor kifejezheti önmagát bármilyen formában. Ezáltal fejlődhet igazán személyisége, tehetsége, képességei és készségei,

- *tehetségfejlesztés és gondozása szoros tanár-diák kapcsolat kialakítása*

Tanulóinak minden téren ismerjük meg alaposan, használjuk a tanulói megismerési módszereket. Gyakran beszélgetünk a gyermekekkel, igyekezzünk minél közelebb engedni magunkhoz őket. A biztos érzelmi kapocs tanár-diák között a sikeresség, az ismeretátadás fontos kritériuma véleményem szerint. Tehetségüket, minél korábban kezdjük el fejleszteni, akár más szakemberek bevonásával is.

- *példakép állítása*

A mai világban a médiában és életünk bármely terület találkozhatnak a gyermekek olyan emberekkel akik, nem biztos, hogy példaképül szolgálhatnak feléjük. Értessük meg a diákokkal, hogy önmagában a külsőségek (például sok pénz, tökéletes test, spotautó) nem jelentenek értékeket. Legfontosabb az emberi kapcsolataink, önmagunk, a kitartó tanulás és munka során elért eredmények.

Már nem élő és élő tehetséges, kimagasló eredményekkel büszkélkedhető embereket mutassunk be a gyermekeknek. Ha lehetőségünk van rá, személyes találkozót is szervezzünk a tehetségekkel, példaképekkel.

- *erkölcsi alapok átadása*
- *esztétikai-művészeti élmények nyújtása*
- *környezettudatos szemlélet kialakítása*
- *fenntarthatóságra nevelés, természetvédelmi, környezetvédelmi praktikák átadása.*

Rendszeresen készítsenek a tanulók az újrahasznosítás jegyében alkotásokat, gyakran ültessenek növényeket és gondozzák is őket.

- *önállóságra nevelés mellett a közösség fontosságára való figyelemfelhívás*
- *hazánkhoz való elkötelezettség, nemzeti értékek megismertetése*

Csak az lehet igazán magyar aki ismeri hazáját minden téren, csak ezáltal tudja igazán szeretni és megvédeni.

- *a mai modern kultúra, társadalom, tömegkommunikációs rendszerének kritikus értelmezése, elemzése, tudatos használata*
- *önértékelés, önkorrekció, önművelés kialakítása*
- *olvasóvá nevelés*
- *a természetbe járó ember nevelése, a helye viselkedéskultúrára megalapozása az emberi élet minden területén, de kiemelten a természetben*
- *szociális, empátikus képességek, készségek kialakítás és elmélyítése*
- *az önkéntességre való hajlandóság kialakítása*
- *a család fontosságára való felhívás és a nemi szerepekhez köthető feladatok nyújtása*
- *gasztronómiai ismeretek átadása*
- *a magyar népi kultúra megismertetése*
- *munkára való nevelés*
- *pályaorientáció*
- *mindennapos önkifejezés, alkotás, természetben való időtöltés biztosítása.*

Ne feledjük, hogy a program minden diák számára nyitott. Nem szabad, hogy egyetlen tehetséges diák is elkallódjon!

### **3.2.6. A Szivárványerdő projekt helyszíne**

Dolgozatom ezen részében mutatnám be a Szivárványerdő projekt helyszínét, tanmenetét, hatását, támogatóit és jövőjét.

Az általam kidolgozott és megvalósított projektet abban az intézményben kezdtem el megvalósítani, ahol az alapfokú tanulmányaimat végeztem.

Egy igazán szép, családias, gyermekközpontú iskoláról van szó, mely Győr-Moson-Sopron megyében található egy csodálatos tájjal megáldott vidéken a Pannonhalmi Főapátság lábánál fekvő folyamatosan fejlődő faluban Győrságon és kis iskolájában a Fiáth János Tagiskolában.

Mindig is nagyon szerettem az intézménybe járni, ezért nem volt kérdés, hogy itt szeretném végezni a tudományos munkám gyakorlati részét. Emellett a szülőfalum is. Itt élek, így úgy gondolom ez a hely volt a legtökéletesebb a munkám megvalósítására.

Az intézmény vezetője Pongráczné Gaál Elvira tanárnő és helyi konzulensem engem is tanított, akinek fő célúzése a néphagyományok továbbéltetése és becsempéssze a gyermekek és ezáltal a családok életébe újra. Hisz a néprajz az erkölcsi nevelés alapja lehet, emellett szorosan összekapcsolható a művészettel és a környezeti neveléssel is.

Még felnőtt fejjel is bennem élnek azok a hagyományok, amelyeket felelevenítettük az iskolában, mind érzelmileg, mind szellemileg is gazdagabb lettem tőlük, a személyiségemhez, a gondolkodásmódomat illetve világnézetemet is befolyásolta a néprajz és a környezettudatos szemlélet szoros kapcsolata.

Sok hagyományt még a mai napig otthon is felelevenítünk és természetesen a faluban a falu közössége is.

Életre szólóak maradtak ezek az élmények, melyekből látszik, hogy a részünké válhat. Munkámmal is ez a fő célom, hogy a gyermekek felnőtté válva is megőrizték a néprajz, a környezetismeret és a művészet erejét. Itt vagyok én példának, hogy ha ezt szívvel-lélekkel, teljes odaadással, hittel és szakmaisággal nyújtják felénk, akkor egész életre szólhatnak. Az érzékszerveinken alapuló megtapasztalás, a közösség ereje is kulcs az alábbiakhoz. Nem csak megnézhattuk, megtapinthatuk a tanulandó tananyagot, hanem meg is valósíthattuk játékkal, alkotással, dramatizálással.

Pongráczné tanárnő a híres néprajzkutatótól, zenepedagógustól Barsi Ernőtől „A TANÍTÓ”-tól vette át a magyar néprajz szeretetét, ahogy én pedig már Pongráczné tanárnőtől. Ezzel a kapcsolatrendszerrel szeretném kifejezni, hogy a pedagógus nem csak tanár, hanem egyben szülő, mentor és példakép is, egy igaz minta. A környezettudatos szemlélet, a természet szeretetét pedig Kövecsesné dr. Gősi Viktória tanárnőtől, a vizuális nevelés szeretetét pedig Kovácsné Somi Zsuzsanna tanárnőtől kaptam útravalóul. A mentorprogrammal ezt a kapcsolatrendszert kívánom továbbéltetni.

### **3.2.7. A Szivárványerdő félévi szakkörének tanmenete és a benne alkalmazott módszerek**

| Óra  | Tananyag                                    | Ismeretanyag<br>(fogalmak,<br>folyamatok,<br>összefüggések)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | Tevékenységek                                                                                                                                                                                                                                                                                         | Munkafor-<br>ma,<br>módszerek                              | Kiemelt<br>kulcskompe-<br>tencia                           | Tantárgyi<br>koncentráció                                                                                                                             |
|------|---------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1-2. | A<br>természet<br>színvilága                | A szakkör bemutatása.<br><br>Ismerkedés a szakkör résztvevőivel, majd a színekkel<br><br>Szivárványerdő Szabályzat általános információi (Mi lehet ez a szabályzat? - a szabályzat lényege, hogy olyan megszívlelendő szabályokat írunk fel folyamatosan a szakkör ideje alatt, melyek alapján viselkedünk a természetben és a mindennapi életünkben). Színek szerepe, fontossága az állatok, növények és a népi kultúra világában. Kiemelt fogalom: mellék és főszínek, rejtőszín, a Szivárvány színei, kompozíció | Színekkel való ismerkedés színkeveréssel és beszélgetéssel, találós kérdésekkel. Színek megfigyelése a tanteremben, az udvaron. Tájképábrázolás festéssel. Virágmandala készítése. Ujjfestmény készítése. Virágok készítése színes, áttört mintázatú színes papírból. Mese: Varga Katalin: Ezüsterdő. | Önálló és csoportos alkotás, beszélgetés, megfigyelés      | esztétikai és művészeti tudatosság, anyanyelvi kompetencia | Környezetismeret: a színek a természetben<br><br>Vizuális nevelés: a színek, tájképábrázolás, virágok készítése<br><br>Anyanyelv: a mese              |
| 3.   | A<br>természet<br>az irodalom<br>világában  | Gyermekekben tudatosítani, hogy a különböző írott műveknek örök témája a természet.<br><br>Állat- és növényhatározók és használatuk.<br><br>Kiemelt fogalom: tartalomjegyzék, állat és növényhatározó                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Miről szólhatnak a mesék?-beszélgetés, megfigyelés<br><br>Állat-és növényhatározók fogalmi meghatározása, funkciója. Van nektek otthon?<br>Versillusztráció készítése: Fazekas Anna: Az öreg néne özikéje.                                                                                            | Önálló és páros munka beszélgetés, megfigyelés és olvasás. | esztétikai és művészeti tudatosság, anyanyelvi kompetencia | Környezetismeret: állatok és növények meghatározása<br><br>Vizuális nevelés: versillusztráció<br><br>Anyanyelv: tartalomjegyzék, könyvhasználat, vers |
| 4.   | A<br>természet<br>változásai,<br>körforgása | A négy évszak tulajdonságai, változásai, természeti jelenségei.<br><br>A négy évszak párhuzamba állítása az ember életfordulóival.<br><br>Kiemelt fogalom: évszak, az évszakok körforgása, hiedelem                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | Megfigyelés, beszélgetés a négy évszak alapján, összegzés gondolattérképpel.<br><br>Hiedelmek és szokások, ünnepek gyűjtése, értelmezése a természet körforgásával és az időjárással kapcsolatban.<br><br>Négy évszak ábrázolása festéssel.                                                           | csoportos, önálló                                          | anyanyelvi kompetencia és természettudományos kompetencia  | Környezetismeret: a négy évszak<br><br>Vizuális nevelés: négy évszak festéssel<br><br>Anyanyelv: hiedelmek értelmezése<br><br>Hon-és népismeret:      |

|      |                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                               |                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|------|---------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|      |                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                               |                                                                                                                                                                                                       | az ember életfordulói, hiedelmek, szokások                                                                                                                                                                                                                                |
| 5-6. | Hazaszeretet, lakóhely, magyar hungarikumok | <p>Győrség története, szokásai, ünnepei.</p> <p>A közösség és összetartó erejének fontossága a népi kultúrában. tása. Természeti és épített környezetünk megismerkedés. Győrség lovas hagyományai, lovas eszközök</p> <p>Nemzeti állataink: a ló és a szarvas.</p> <p>Hungarikumok, világörökségek.</p> <p>DVD-részlet.</p> <p>Kiemelt fogalom: világörökség, helytörténet, helytörténeti kiállítás, hazaszeretet, nemzeti jelképek( himnusz, szózat, címer, zászló) hungarikum.</p> | <p>Győrségről általam összeállított gyűjtemény megtekintése, megfigyelése. Kutatás, beszélgetés az iskolában található győrségi tárgyakról (pl. mezőgazdasági eszközök, térképek...)</p> <p>Képek és puzzle segítségével megismerkedni a megyei világörökségekkel, nemzeti állatokkal, nemzeti jelképekkel, néhány hungarikummal.</p> <p>A falu és város összehasonlítása halmaz segítségével.</p> <p>Hazafias alkotások készítése: A magyar eredetmonda ábrázolása különböző technikákkal illetve Feszti Árpád teljes körfestményével való megismerkedés( műelemzés).</p> <p>DVD-részlet Magyarországról- Hortobágy</p> | <p>Csoportos, páros és egyéni.</p> <p>Alkotás, gyűjtés, beszélgetés, megfigyelés, kutatás</p> | <p>kezdemenyez ő képesség és vállalkozói kompetencia, esztétikai- művészi tudatosság és kifejezőképesség, szociális és állampolgári kompetencia, matematikai kompetencia és digitális kompetencia</p> | <p>Környezetismeret: helytörténet, épített és természeti környezet</p> <p>Vizuális nevelés: hazafias alkotás, műelemzés</p> <p>Anyanyelv: a film részletre való reflektálás</p> <p>Hon-és népismeret: a lovas hagyományok, nemzeti állatok</p> <p>Matematika: halmaz.</p> |
| 7.   | Az erdő fogalma, jelentősége és haszna      | <p>Miért fontos az erdő?</p> <p>Kaán Károly munkássága.</p> <p>Az erdő fohásza c. művel való megismerkedés.</p> <p>Erdei növénygyűjtemény készítése.</p> <p>Kiemelt fogalom: erdő</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                | <p>Beszélgetés az erdőről, fogalmi térképek készítése.</p> <p>Kaán Károly munkásságának megismerése, beszélgetés, magyarázat segítségével.</p> <p>Az erdő fohásza c. mű segítségével vers írása illetve erdei táj ábrázolása szabad technikával párban.</p> <p>A gyűjtés kezdete. A gyűjtemény borítójának a megtervezése.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                           | <p>Csoportos és páros</p> <p>Beszélgetés, magyarázat, alkotás, gyűjtés, tervezés.</p>         | <p>természettudományos és esztétikai- művészeti tudatosság és kifejezőképesség</p>                                                                                                                    | <p>Környezetismeret: az erdő, herbárium készítése</p> <p>Vizuális nevelés: borítótervezés</p> <p>Anyanyelv: az erdő fohásza értelmezése, vers írása</p>                                                                                                                   |
| 8-9. | Az erdő lakói                               | <p>A különböző erdei szinteken é állatok és növények. A gombák</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <p>Állat és növényismeret határozó, preparátumok segítségével.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | <p>Csoportos megfigyelés</p>                                                                  | <p>természettudományos</p>                                                                                                                                                                            | <p>Környezetismeret: herbárium,</p>                                                                                                                                                                                                                                       |

|        |                                                     |                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                        |                                                                         |                                                                                                                                                 |
|--------|-----------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|        |                                                     | világa.<br>Állat és növényismeret.<br>Táplálékláncok.<br>Jellemzések.<br>Az erdőben-kirándulás.<br>Kiemelt fogalom: az erdő szintjei, gomba,tápláléklánc.                               | Táplálékláncok készítése.<br>Jellemzések készítése és játék. Mely állat/növény lehetek?<br><br>Növény vagy állatsablon készítése motívumokkal és terméskép készítése.<br><br>Kirándulás, terepkutatás, a gyűjtemény befejezése.                                                                  | s,<br>terepkutató s,<br>tanulmányi séta                                                |                                                                         | táplálékláncok<br><br>Vizuális nevelés: motívumokkal való díszítés, terméskép<br><br>Anyanyelv: jellemzések készítése<br><br>Hon-és népismeret: |
| 10-11. | Megfigyelés, vizsgálódás                            | Levelek, kérgek, agancsok, lábnyomok világa.<br><br>Kiemelt fogalom: tanulmányrajz                                                                                                      | Az alábbiak megfigyelése, összehasonlítása, gyűjtése.<br>Tanulmányrajz készítése az egyikről.<br><br>Növényi felületekről nyomatok készítése                                                                                                                                                     | Csoportos<br><br>Alkotás, megfigyelés, gyűjtés, összehasonlítás, magyarázat.           | természettudományos és kezdeményező képesség és vállalkozói kompetencia | Környezetismeret: levelek, agancsok, kérgek világa<br><br>Vizuális nevelés: tanulmányrajz                                                       |
| 12.    | Az erdőben dolgozók                                 | Az erdőben használt eszközök, munkagépek.<br>Az erdőész és a vadász feladatköre.<br><br>A népi emberek és gyermekek munkaalkalmai, mesterségek.<br><br>Kiemelt fogalom: erdőész, vadász | Beszélgetéssel feldolgozzuk a témát és utána ellátogatunk az iskola utcájában lévő fazekas műhelybe.                                                                                                                                                                                             | Beszélgetés, megfigyelés, műhelylátogatás.                                             | természettudományos és kezdeményező képesség és vállalkozói kompetencia | Környezetismeret: az erdőész és a vadász<br><br>Hon-és népismeret: mesterségek, munkaalkalmak.                                                  |
| 13.    | A fa fontossága, Felhasználása, faültetés.          | Mire használjuk a fát? Mely tárgyak készülhetnek belőle?<br><br>Az erdőtelepítés folyamata. Látogatás a fafeldolgozó üzemben.<br><br>Kiemelt fogalom: életfa                            | Az üzemben való megfigyelés, beszélgetés során feldolgozzuk az anyagot, majd megrajzoljuk a saját képzeletbeli Álomfánkat/Csodafánkat festéssel vagy pasztellkrétával.<br><br>Végül megfogalmazzuk az életfa fogalmát és elültetjük a szakkör fáját, melyet folyamatosan figyelünk és gondozunk. | Egyéni, csoportos<br><br>Üzemlátogatás, alkotás, beszélgetés, megfigyelés, magyarázat. | természettudományos kompetencia                                         | Környezetismeret: faültetés, a fa, erdőtelepítés.<br><br>Vizuális nevelés: Csodafa/Álomfa<br><br>Hon-és népismeret: életfa                      |
| 14-15. | Az erdő és világunk védelme, szennyezés, megelőzés. | Megismerkedés a veszélyeztetett állatokkal, növényekkel.<br>A Vörös Lista. A nemzeti parkjaink.<br><br>Állatvédelem.<br><br>Lakóhelyünk                                                 | Közös beszélgetés a témával kapcsolatban - Ki mit tesz/tehet a környezet megóvásáért? illetve szituációs helyzetek előadása, mint pl. A barátom eldobta a                                                                                                                                        | Csoportos és egyéni<br><br>Beszélgetés, alkotás, térkép.                               | anyanyelvi kompetencia, természettudományos kompetencia                 | Környezetismeret: Vörös Lista, veszélyeztetett fajok, állatvédelem.<br><br>Vizuális nevelés: a                                                  |

|     |                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                |                                                    |                                                                                                                                                                                                                       |
|-----|---------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------|----------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|     |                                                   | <p>megfigyelése környezetvédelmi és természetvédelmi szempontból.</p> <p>A népi emberek környezetvédelmi törekvései.</p> <p>Figyelemfelhívó plakát készítése.</p> <p>Kiemelt fogalom: Vörös lista, ökológiai lábnyom, fenntarthatóság, szelektív hulladékgyűjtés, nemzeti park</p>                      | <p>szemetet, Ha politikus lennék az alábbi módon (pl. rendelet alkotásával) védeném meg az erdő fáit...</p> <p>Ki tudja mit jelent a Vörös Lista?- az állatvédelemre való figyelemfelhívás fontossága</p> <p>Öröm-bánat térkép készítése a lakóhely egy részéről.</p> <p>A plakát elkészítése.</p>                                                                                                                |                                                |                                                    | <p>plakát</p> <p>Anyanyelv: szituációk előadása</p>                                                                                                                                                                   |
| 16. | Viselkedés kultúra, szabadidő és játék az erdőben | <p>Hogyan viselkedjek a természetben?</p> <p>Lakóhelyem szabadidős lehetőségei.</p> <p>Formák, foltok kiegészítése állattá, növénné.</p> <p>A népi gyermekek játékkalkalmi.</p> <p>Kiemelt fogalom: csutkarozi</p>                                                                                      | <p>Beszélgetéssel és gyermekjátékokkal dolgozzuk fel a témát.</p> <p>Az alkotás elkészítése.</p> <p>A helyes viselkedési normák összegyűjtése.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                | Csoportos<br>Beszélgetés , játék.              | szociális és állampolgári kompetencia              | <p>Környezetismeret: a természetben való viselkedés (etika)</p> <p>Vizuális nevelés: forma, folt.</p> <p>Anyanyelv: gyermekjátékok szövegei, helyes ejtése</p> <p>Hon-és népismeret: játékkalkalmak , csutkarozi.</p> |
| 17. | A természet ünnepei                               | <p>A környezetünk, erdőink védelméért megszületett ünnepekkel való ismerkedés, pl. a Föld napja. Ezek dátumainak pontosítása.</p> <p>A népi emberek ünnepei.</p> <p>Kiállítási meghívó tervezése, betűrajz.</p> <p>Kiemelt fogalom: zöld napok, villózás, kiszézés, locsolás, disznóölés, kiállítás</p> | <p>Szétválogató- Válogasd szét az összekeveredett ünnepeket a dátumokkal.</p> <p>A figyelem felhívása arra, hogy az iskola Ünnepek plakátfalát rendszeresen figyeljék, hisz itt mindig megtalálhatóak az adott jeles napokról, zöld napokról való tudnivalókat.</p> <p>Lakóhelyünk ünnepeinek összegyűjtése.</p> <p>Beszélgetés: Melyeket ünnepeket meg otthon is?</p> <p>Meghívótervezés szabad technikával.</p> | Csoportos és egyéni.<br>Alkotás, beszélgetés . | kompetencia, szociális és állampolgári kompetencia | <p>Környezetismeret: zöld napok.</p> <p>Vizuális nevelés: meghívótervezés</p> <p>Hon-és népismeret: lakóhely népszokásai, pl. villózás.</p>                                                                           |
| 18. | A természet és az                                 | Az erdők, vizek és mezők világa számos hasznos természettel                                                                                                                                                                                                                                             | A gyógynövények megfigyelés a növényhatározó                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Csoportos megfigyelé                           | természettudományos kompetencia                    | Környezetismeret: gyógynövény                                                                                                                                                                                         |

|     |                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                        |                                       |                                                                                                                                                                                |
|-----|---------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|     | egészség kapcsolata.            | szolgál számunkra, melyek nélkülözhetetlen életbemaradásunkhoz és ahhoz is, hogy egészségesek maradjunk.<br>Gyógynövények.<br>Egészség a népi kultúrában, ehhez kapcsolódó szokások, népi hiedelmek.<br><br>Kiemelt fogalom: egészség, gyógynövény                             | segítségével illetve az általam gyűjtött gyógynövények segítségével. Emellett összehasonlításuk, mérések.<br><br>Hiedelmek értelmezése.<br><br>Gyógynövény ábrázolása.<br><br>Az óra végén közösen is gyűjtünk néhány gyógynövényt, melyet hazavihetek a gyermekek és felhasználhatják.              | s, elemzés összehasonlítás, terepkutatás, alkotás.                                                     |                                       | ek és felhasználások, szerepük az ember életében.<br><br>Vizuális nevelés: gyógynövény ábrázolása.<br><br>Anyanyelv: hiedelmek értelmezése<br><br>Hon-és népismeret: hiedelmek |
| 19. | Az iskola                       | Az erdei iskola és jelentősége.<br><br>Erdei iskola tervezése.<br><br>A te kedvenc tanárod.<br><br>Kiemelt fogalom: erdei iskola                                                                                                                                               | Jelentőségének, programkínálatának feltárása beszélgetéssel.<br><br>Néhány erdei iskola összehasonlítása.<br><br>Megyénk erdei iskolájával való megismerkedés.<br><br>Alkotás: Tervezd meg a saját erdei iskoládat vagy rajzold le a kedvenc tanárod.<br><br>Mese: Nagy Katalin: Matild tanító néni. | Önálló<br><br>Magyarázat , alkotás, tervezés, összehasonlítás, beszélgetés .                           | hatékony önálló kompetencia           | Környezetismeret: erdei iskola<br><br>Vizuális nevelés: erdei iskola tervezése<br><br>Anyanyelv: mese                                                                          |
| 21. | Motívumok                       | Motívumok megjelenése a tárgyakon, kiemelten a népművészeti tárgyakon.<br><br>Kiemelt fogalom: népművészet, motívum                                                                                                                                                            | A motívumok megfigyelése, jelentéstartalmaik megbeszélése.<br><br>Mely motívumokat vette át az ember a természetből?<br><br>Alkotás: Motívumtervezés.                                                                                                                                                | Csoportos és önálló<br><br>Alkotás, tervezés, megfigyelés, összehasonlítás, beszélgetés , magyarázat . | természettudományos kompetencia       | Környezetismeret: természet jelképei<br><br>Vizuális nevelés: motívum tervezése<br><br>Hon-és népismeret: motívumvilág                                                         |
| 22. | Művészek, tudósok, példaképek . | Megismerkedés néhány jelentős magyar művésszel, tudóssal, kutatóval akik példák lehetnek számunkra. Olyanokkal akik sokat tettek az erdők kutatásáért, védelméért. (pl. Herman Ottó, Kitaibel Pál). Megyei nagy emberek. Lakóhelyünk nagyjai.<br><br>Kiemelt fogalom: példakép | A témával való megismerés az általam elkészített jeles emberek gyűjtemény segítségével.<br><br>Beszélgetés a példakép fogalmáról és arról, hogy kinek ki a példaképe.<br><br>Az álmokra is lehetséges, hogy kitérünk, a beszélgetés fogja meghatározni.                                              | Önálló és csoportos<br><br>Alkotás, beszélgetés .                                                      | szociális és állampolgári kompetencia | Környezetismeret: kutatók<br><br>Vizuális nevelés: művészek, példakép lerajzolása<br><br>Anyanyelv: beszélgetés a példaképekről                                                |

|     |                                                 |                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                              |                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                    |
|-----|-------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------|
|     |                                                 |                                                                                                                 | Példaképm<br>lerajzolása.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                              |                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                    |
| 23. | Versenyre<br>való<br>felkészítés                | Az iskolában<br>megrendezésre kerülő<br>rajzversenyre és<br>természetismereti<br>versenyre való<br>felkészülés. | Az eddig tanultak<br>átismétlése, kiemelten<br>az erdő életközösségre<br>és a gyógynövényekre<br>kell kitérnünk.<br><br>A rajz területén az<br>eszközhasználatra kell<br>figyelmet fordítani.<br><br>Totó, igaz-hamis,<br>találós kérdések,<br>diavetítés,<br>növényhatározó.                                                                                                                                                                                                                                 | Ismétlés,<br>beszélgetés<br>, gyakorlás,<br>alkotás.         | hatékony<br>önálló tanulás                                                                                                                                                                                        | Környezetism<br>eret: az erdő,<br>gyógynövény.<br><br>Vizuális<br>nevelés:<br>eszközhasznál<br>at. |
| 24. | Verseny                                         |                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Bíztatás,<br>elismerés                                       | hatékony<br>önálló tanulás                                                                                                                                                                                        |                                                                                                    |
| 25. | A szakkör<br>zárása,<br>értékelés,<br>ünneplés. | A portfóliók végleges<br>összeállítása.<br><br>Értékelés.<br><br>Közös ünneplés.                                | Szóban értékelem a<br>tanulókat-összességben<br>és egyenként is.<br><br>A 3-4. osztályosokkal<br>elkészítettem a<br>fogalmazást, melynek<br>témája a szakkör. Ki<br>kell térniük benne,<br>hogyan volt<br>számukra a program.<br><br>A kisebbek véleményét<br>szóban meghallgatom.<br><br>A gyerekek és általam<br>készített ételeket,<br>italokat elfogyasztása<br>és végül felmérem<br>kinek mi volt a<br>kedvenc feladata és<br>hogyan milyen egyéb<br>programot szeretnének<br>a következő<br>szakkörben. | Csoportos<br>és egyéni<br><br>Fogalmazás<br>,<br>beszélgetés | hatékony<br>önálló tanulás                                                                                                                                                                                        | Anyanyelv:<br>szóban való<br>értékelés,<br>vita, érvelés                                           |
| 26. | A kiállítás<br>és díjátadó.                     | Kismestercímek átadása.                                                                                         | A kiállítás<br>megtekintése,<br>gratuláció.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Csoportos<br><br>beszélgetés                                 | hatékony<br>önálló tanulás<br>kezdeményez<br>ő<br>képesség és<br>vállalkozói<br>kompetencia,<br>esztétikai-<br>művészi<br>tudatosság és<br>kifejezőképes<br>-ség, szociális<br>és<br>állampolgári<br>kompetencia, | Vizuális<br>nevelés: a<br>kiállítás<br>szerepe a<br>személyiségfe<br>jlesztésben.                  |
| 27. | Kirándulás<br>Budapesten                        | A tanultak<br>összefoglalása.<br><br>Kiemelt fogalom:<br>Könyvtár, vadaspark                                    | Kiemelten a haza, a<br>vadasparkban pedig az<br>állatok megfigyelése. A<br>tanultakra való<br>reflektálás.<br>Magyarország és<br>értékei.<br>A kirándulás                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Csoportos<br><br>Kirándulás,<br>megfigyelé<br>s.             | szociális és<br>állampolgári<br>kompetencia,<br>hatékony<br>önálló tanulás                                                                                                                                        | Környezetism<br>eret:<br>vadaspark                                                                 |

|  |  |  |                                                                                                   |  |  |  |
|--|--|--|---------------------------------------------------------------------------------------------------|--|--|--|
|  |  |  | helyszínei: A Budai vár, Országos Széchényi Könyvtár, Budakeszi Vadaspark Uránia Csillagvizsgáló. |  |  |  |
|--|--|--|---------------------------------------------------------------------------------------------------|--|--|--|

Az alábbi módszerek mellett bátran alkalmazzunk további módszereket is, amelyek összefoglalva Kováts-Németh Mária 2010-ben megjelent Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig című könyvében megtalálható a 210-211. oldalon illetve a könyv 224-264. oldaláig.

### 3.2 8. A tíz alprojekt általános bemutatása

A Szivárványerdő projekt a tanév hónapjaihoz igazodó alprojektekből áll, melyet szakkör formájában valósítottam meg, heti egy alkalommal 60 perces órák keretében. Az első szakkör fél éves időtartamú volt, azaz 25 + 2 órás, azonban jelenleg már zajlik a 40 órás egy teljes tanéves szakkör is. A féléves szakkörre a 10 alprojekt mentén állítottam össze a 25 órát. Az egy éves szakkörben minden alprojektre 4 óra jut.

Jelenleg két csoportban 36 fővel zajlik a szakkör. A féléves szakkör 38 fővel indult el, mely 3 csoportban zajlott. Az első volt az Őzike csoport amelyben főként az iskolába készülő gyermekek voltak, a második volt a Fácán csoport amelyben az 1-2. osztályos diákok voltak, a 3. Szarvas csoportban pedig a 3-4. osztályos tanulók vettek részt.

Az Őzike és Fácán csoportban főként az alkotásnak, a csemetekertben végzett megfigyeléseknek és a beszélgetéseknek volt nagy szerepe, azonban 3-4. osztályban már megjelent az elméleti tananyag is.

A projektek középpontjában mindig az érzékszerveken alapuló megtapasztalás állt. A gyermekek számára egy felfedező út volt és kell lennie a szakkörben való tanulás, alkotás és az eltöltött idő.

A tíz hónaphoz kapcsolódó projektek:

#### *A színek*

A színek hónapja keretében a tanulók ismerkedjenek meg a főbb színekkel, a színkeverés és az alkotáshoz használandó eszközökkel és helyes használatukkal. Kiemelném, hogy a helyes eszközhasználat megtanítása a további projektek során sem elfelejtendő.

Figyeljenek meg néhány színt a természetben, hogy mi a szerepük illetve, néhány színt figyeljenek meg a magyar néprajzi kultúrában használt tárgyakon, eszközökön.

A projekt legyen önkifejező. A tanulók az irányított színkeverés mellett saját elképzelésüknek megfelelően is keverjék a különböző színeket, szabadon használják fantáziájukat, biztassuk őket, hogy ujjukat, tenyerüket bátran mártsák bele a festékbe és ezután így fessenek.

#### *Lakóhelyem*

A projekt során a gyerekek ismerkedjenek meg lakóhelyük főbb nevezetességeivel, szervezeteivel, jeles embereivel. A tanulók lakóhelyük történetében is végezzenek kutatást. Ismerjék meg milyen szakirodalmak, internetes források adhatnak számukra további információkat a lakóhelyükről. Vizsgálják meg lakóhelyük egy kiválasztott részét vagy egészét vagy saját otthonukat vagy iskolájuk egészét, bizonyos pontját vagy a tantermüket környezetvédelmi-, természetvédelmi szempontból is. Háziállatok, haszonnövények a lakóhelyemen. Életközösségek felfedezése a lakóhelyemen.

#### *Az ősz*

Az ősz projekt keretében a tanulók ismerkedjenek meg az őszi természet színeivel, az őszi természet jellemzőivel. Emeljenek ki néhány élőlényt, melyek jellemzőek az adott évszakra. Ismerkedjenek meg néhány őszi népszokással, közülük legalább egyet elevenítsenek is fel.

Helyezzük előtérbe azokat a népszokásokat, amelyek az adott lakóhelyen is megőriztek, vagy korábban jelent volt az adott lakóhelyen. Őszhöz kapcsolódó étel készítése. Az állati, növényi motívumokat figyeljék meg a népi kultúránkban használt eszközökön. A szőlő és a bor. Jelenkori és a régi idők őszi munkaalkalmi és eszközei.

#### *Az álom*

Az álom projektben az alábbi két variáció közül lehet választani.

1., Az álom projekt keretében a gyermek örökítsék meg vágyaikat, álmaikat, céljaikat művészi formában a szóbeli kifejezés mellett.

E hónap keretében bemutathatják elért versenyeredményeiket, kedvenc könyvüket 8 illetve, mese, vers, újság) állatukat, példaképüket, barátjukat, barátaikat és családjukat.

A gyermekek gyűjtsék össze ebben a hónapban azokat a dolgokat, amelyek őket boldoggá teszik vagy szomorúvá illetve jó és rossz tulajdonságaikat is! Beszéljék meg ezt közösen.

Beszélgessenek arról, hogy miért fontos az oktatás az emberek érdekében. Vajon szükséges-e az oktatás, a tanulás ahhoz, hogy elérjék a céljukat, álmukat, vágyaikat?

A hónap keretében alkalom nyílik, hogy a gyermekek részt vegyenek olyan programokon, eseményeken ahol álmaik kiteljesedhetnek, fantáziájuk szárnyra kaphat mint például bábszínházban, állatkertben, cirkuszban.

2., A projekt keretében a tanuló válasszon önállóan egy témát, amelyet a hónap során meg kell alkotnia síkbeli vagy térbeli formában.

Az elkészülte után mutassa be társainak. Térjen ki arra, hogy miért ezt a témát választotta, melyek voltak munkájának a nehezebb és könnyebb fázisai illetve hogy érzete magát a munka során.

#### *A tél*

A tél projekt keretében a tanulók ismerkedjenek meg a téli természet színeivel, a téli természet jellemzőivel. Emeljenek ki néhány élőlényt, melyek jellemzőek az adott évszakra. Ismerkedjenek meg néhány téli népszokással, közülük legalább egyet elevenítsenek is fel.

Helyezzük előtérbe azokat a népszokásokat, amelyek az adott lakóhelyen is megőriztek, vagy korábban jelent volt az adott település életében. Télhez kapcsolódó étel készítése. Az állati, növényi motívumokat figyeljék meg a népi kultúránkban használt eszközökön.

A disznóölés. Jelenkori és a régi idők téli munkaalkalmai és eszközei. Madárodúk készítése, kihelyezése és madáretetés.

#### *Természetvédelem*

A természetvédelem hónap során a tanulóknak olyan ötleteket, praktikákat, megoldási lehetőségeket mutassunk meg amelyek környezetvédelmi és természetvédelmi szemléletüket gazdagítják. A választott tárgyak az újrahasznosítás jegyében készüljenek el.. Törekedjünk a szelektív hulladékgyűjtésre is a hónap során és természetesen minden alkalommal, a többi projekt keretében is. Nevezzék meg Magyarország 10 nemzeti parkját, röviden ismerkedjenek meg mindegyikükkel, részletesebben azokkal, amelyek a lakóhelyükön, lakóhelyük (tágabban megyéjükben) közelében megtalálhatóak. Kerti munkák, kert készítése és gondozása, fa-és egyéb növények ültetése, gondozása. Az alábbi feladatot az évszagos projektekbe is beépíthetjük.

#### *A tavasz*

A projekt keretében a tanulók ismerkedjenek meg a tavaszi természet színeivel, a tavaszi természet jellemzőivel. Emeljenek ki néhány élőlényt, melyek jellemzőek az adott évszakra. Ismerkedjenek meg néhány tavaszi népszokással, közülük legalább egyet elevenítsenek is fel.

Helyezzük előtérbe azokat a népszokásokat, amelyek az adott lakóhelyen is megőriztek, vagy korábban jelent volt az adott település életében. Tavaszhoz kapcsolódó étel készítése. Az állati, növényi motívumokat figyeljék meg a népi kultúránkban használt eszközökön. A locsolás, a tojás, a pünkösdi rózsza. Jelenkori és a régi idők tavaszi munkaalkalmai és eszközei. Kertészkedés, herbárium készítése. Versenyre való felkészülés.

### *Hungarikumok*

A hónap keretében a tanulók ismerkedjenek meg a magyar nemzeti értékekkel. Kiemelten a magyar jelképekkel (zászló, címer, himnusz, szózat) és néhány magyar hungarikummal.

Kiemelten azon hungarikumokkal, amelyek lakóhelyükön, lakóhelyük közelében (tágabban megyéjükben) megtalálhatóak. Ismerjék meg a magyar világörökségeket is. Kiemelten, amely a lakóhelyükön, lakóhelyük közelében (tágabban megyéjükben) megtalálható.

Nemzeti állataink, kiemelten a ló és a szarvas. A nemzeti állatok motívumainak keresése, megfigyelése különböző régi népművészeti tárgyakon (pl. tarsolylemezen)

### *A nyár*

A projekt keretében a tanulók ismerkedjenek meg a nyári természet színeivel, a nyári természet jellemzőivel. Emeljenek ki néhány élőlényt, melyek jellemzőek az adott évszakra. Ismerkedjenek meg néhány nyári népszokással, közülük legalább egyet elevenítsenek is fel.

Helyezzük előtérbe azokat a népszokásokat, amelyek az adott lakóhelyen is megőriztek, vagy korábban jelent volt az adott település életében. Nyárhoz kapcsolódó étel készítése.

Az állati, növényi motívumokat figyeljék meg a népi kultúránkban használt eszközökön.

Kenyér készítése. Lovas hagyományok megismerése. Jelenkori és a régi idők nyári munkaalkalmai és eszközei. Kertészkedés, herbárium készítése.

### *Összefoglalás*

A szakkör összefoglalása, közös ünnepléssel való zárása, majd a kiállítás megrendezése a munkákból. Díjátadó.

### **3.2.9. A Szivárványerdő projektben való értékelés**

A Szivárványerdőben a gyermekek munkáit a tanulókkal közösen portfólióba gyűjtjük, mely alapján döntjük el, hogy ki nyeri el a Csodaszarvas-díjat és mentorprogramot.

Gyakran alkalmazzuk a társértékelő és önértékelő kártyákat is. A szóbeli értékelés sosem marad el.

A szakkör végén egységes jutalom várja a tanulókat, amely oklevél és érem volt a fél éve szakkörben. Az oklevél mellett egy rövid szöveges értékelést is átvesznek a gyermekek, amelyben a szakkörben végzett munkájukat értékeljük, mint például az eszközhasználatukat, magatartásukat, szorgalmukat és az elkészített alkotások minőségének a tekintetében. A dicséret nem maradhat el, ezen a dokumentumon sem, hisz minden gyermeket valamiért megdicsértem benne. Ehhez, hogy ez hiteles és szakmai legyen, az volt szükséges, hogy a

tanulókról folyamatosan vezessek egy naplót, amelyben folyamatosan feljegyzem a gyermekek fejlődését.

Azonban nem teljes mértékben igaz, az hogy egységes jutalmat kapnak a tanulók, hisz kidolgoztam a Kismester rendszert, mely az okleveleken jelenik meg. Ez azt jelenti, hogy aki a szakkörbe jelentkezik az a végén minősített Kismester lesz. A legügyesebbek lesznek a Gyémánt és Arany fokozatú Kismesterek, akiknek pedig még fejlődniük kell ők az Ezüst és Bronz fokozatú Kismesterek. Az elért minősítés felkerül az oklevélre.

### **3.2.10. A Szivárványerdő projekt támogatói**

Mivel a programomat önkéntesen végzem, így fontos volt számomra, hogy munkámhoz támogatókat találjak.

A kiállítás anyagi vonzatát pályázati pénzből sikerült megvalósítanunk, amelyet a lakóhelyem alapítványához a Győrságért Közalapítványhoz és pályázatára adtam be, amelyet sikeresen meg is nyertem. Így a megítélt 35.000 ft-ból megszerveztük a szakkör kiállítását.

A program gazdag szemléltetést kíván, így e téren is fontos volt, hogy találjunk támogatókat. Szerencsére sok szervezettől kaptunk szemléltető anyagokat, mint például plakátokat, kiadványokat és kis ajándéktárgyakat, jutalmakat.

Féléves szakkörömnek egyetlen támogatója volt, a már említett győrsági alapítvány. Azonban az egyéves szakkört már jóval több szervezet támogatja. Fő támogatónk jelenleg a Országos Hulladékgazdálkodási Ügynökség Nonprofit Kft., akik ajándécsomagokkal fogják megjutalmazni a szakkör résztvevőit a tanév végén.

*A további támogatóink pedig (a támogatási szándék sorrendjében):*

Győrsági Hagyományörző és Lovasegyesület,

Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság,

Duna-IPoly Nemzeti Park Igazgatóság,

Hortobágyi Nemzeti Park,

Bükki Nemzeti Park,

Országos Erdészeti Egyesület,

Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság,

Pannonhalmi Főapátság,

Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság,

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség,

Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság,

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület,  
Gyermekek Háza és MOKKA csoport,  
Greenpeace Magyarország.

### **3.2.11. Szülők a projektben**

A szülőket rendszeresen bevontuk a projektünkbe.

Szívesen részt vettek a kirándulásokon, a kézműves foglalkozásokon, sokszor ötleteket is kaptam tőlük, melyeket fel is használtam a projekt során. Folyamatosan állítottam össze számukra segítő anyagokat különböző témakörökben, mint például komposztálás, kézműveskedés otthon, melyet mindig nagy örömmel fogadtak.

Kölcsönös együttműködés alakult ki közöttünk, mely hozzájárult a program sikerességéhez.

### **3. 2. 12. A projekt sikerei, hatása és jövője**

A projektek sikerességét úgy gondolom mutatja a támogatók sokassága is, de emellett a folyamatos szülői és gyermeki dicséret, egyéni történetek is igazolják. Például az egyik tanítványom túlsúlyos, mely miatt társai sokat bántották korábban, azonban amióta a szakkörbe jár kiderült róla, hogy milyen tehetséges is, azóta társai elismerik, már nem bántják, hisz ámulva nézik, hogy milyen tehetséges is valójában.

A programot mára nem csak Györságon de az ország több pontján is ismerik. Győrből már érdeklődtek is afelől, hogy szívesen elindítanák a programot.

Szaktársaim is érdeklődést mutatnak a projekt iránt. Bevonásuk a programba folyamatban van.

A munkámat az idei esztendőben Katalizátor-díjra is jelölték, ezek mellett Magyarország 50 fiatal tehetsége illetve Jó embert keresünk programban való részvételre is jelölést kaptam a program kidolgozása miatt.

Nagy hangsúlyt fektetünk a versenyfelkészítésre is, ezt mutatja az eddig elnyert 11 megyei díj is mely rajz és természetismeret kategóriába születtek meg.

Nem elhanyagolható az sem, hogy a szakkörben hátrányos helyzetű, sajátos nevelési igényű, tanulásban akadályozott és magatartási és beilleszkedési zavarral küzdő diákok is részt

vesznek (összesen 5 fő). Sikerült számukra jövőképet adnunk és mára már jobban bíznak önmagukban.

A programba részvevő 8 iskolába kerülő gyermekek esetében kitűzött célt is sikerült, megvalósítanunk. A célunk az volt, hogy segítsük elő a majdani iskolakezdésüket. Az osztályfőnökük véleménye és vele való konzultáció igazolja, hogy összekovácsoltabb közösségként kezdték meg a tanévet, biztosabbá vált az eszközhasználatuk, kézügyességük látványosan fejlettebb és ezek mellett pontosabban ismerték az iskola rendjét.

Első osztálytól a 4. osztályos korosztályig sikerült gazdagítanunk a tanulók ismeretét az erdő témakörében az első hipotézisem kapcsán illetve a második hipotézisem alapján is jelentős eredményeket értünk el, hisz elértük, hogy tanítványaink többet rajzolnak otthon.

Remélem idővel a projektemet más iskolák is fogják alkalmazni.

*Munkámról további érdekességeket tudhat meg a munkám mellékletben (a kiegészítő dokumentumban).*

### **3.2.13. A projekt során használt forrásmunkák**

Számos szakirodalmat használtam fel a projekt során, de kiemelném a Mozaik Kiadó olvasótankönyveit, környezetismereti tankönyveit illetve az Apáczai Kiadó vizuális nevelés tankönyveit. Az alábbiak mellett Lénárd Sándor-Rapos Nóra 2009-ben megjelent Fejlesztő értékelés című munkájukat, Dr. Náday Magda Erdei ünnepek és hétköznapiak gyerekekkel 2005-ben megjelenő ötlettárát illetve Kovács-Németh Mária 2010-ben kiadott Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig című könyvét.

A külföldi szakirodalmakkal is felhasználtam, melyek közül az ausztriai Bergenz Kunsthaus komplex ötleteiből is vettem ihletet a feladatok összeállításához illetve a szlovákiai Galántai Népművelődési Központ folyamatosan megjelenő gyermekalkotásokat tartalmazó kiadványait.

## **4. Összegzés**

Munkám célja egy olyan program megtervezése és létrehozása volt, amely elősegítheti a gyermekek környezettudatos nevelését, emellett biztosítja a szegregációmentes tanulási környezetben való haladást és önkifejezésre, egyéni fejlődésre is lehetőséget ad.

A művészet, a természetismeret és a néprajz hármasságával megteremtettem a Szivárványerdő projektet, mely az azonos elnevezésű szakkörben valósítottam meg és elindultunk ezen az úton, hogy a gyermekek magabiztosabbá váljanak, negatív élményeiket hatékonyabban feldolgozzák és környezettudatos, esztétikai szemléletük is fejlődjön.

A program stratégiája a projektoktatás volt, mely hozzájárult a diákok együttműködési képességeik javulásához és ahhoz, hogy egy összetartóbb közösség lett belőlük, belőlünk a szakkör végére.

Programom mellé az ország neves zöld szervezetei közül is többen társultak támogatási szándékukkal is. Megtisztelő, hogy méltónak tartották erre a projektünket.

A gyerekek és a szülők elégedettsége is sokat segített a munkám során. Remélem idővel, több iskolában is elindulhat a Szivárványerdő projekt.

A Szivárványerdő Szakkört idővel szeretném elérhetővé tenni a felsőbb évfolyamosok illetve a középiskolai tanulók számára is, illetve elkezdni kidolgozni. A projekt tanszakos változatát is szeretném megvalósítani.

A program Diákörjárat része jelenleg is zajlik, mely remélem szintén sikereket fog hozni.

Munkám legszebb pillanata az volt, amikor tanítványaim az egyik kiállítás keretében átadták nekem az általuk alapított „Győrság fiatal példaképe 2014” díjat, melyet ők alapítottak azért, hogy támogassák az általuk arra érdemesnek ítélt, aki sokat tesz cselekedeteivel és magatartásával a faluért. Először én kaptam meg. Megtisztelő, erőt és kitartást illetve hitet ad nekem abban, hogy továbbra is higgyek a programban.

A hatásvizsgálat és a vélemények értékelése, összesítése is azt mutatja, hogy jó úton haladunk. A gyermekek többen alkotnak amióta a szakkörbe járnak és kiemelték, hogy a szakkörnek közösségformáló ereje van és arra sarkall, hogy többen járjanak a természetbe.

Az eddig szerzett 11 díj is mutatja, hogy a versenyelkészítés is sikeres a szakkörben. Kiállításaink, versenyünk elősegítik tanítványaink személyiségének még hatékonyabb fejlesztését.

Fontosnak kell lennie napjainkban a tehetséggondozásnak is, ezt az általam alapított Csodaszarvas-díj és mentorprogram is elősegíti. A díjazott tanulót további mentorórák keretében egy évig segítem, hogy a későbbiek során sikeresebbé váljon az általa elképzelt célkitűzésben.

Hiszem, hogy lehetőséget kell adni a tehetség kibontakoztatására, a természet szeretetére való nevelésre, hazánk és kultúrájának széleskörű megismertetésére. Munkám egy új lehetőség lehet, amely segíthet az alábbiakban is.

A projektünk iránt érdeklődőknek konferencia illetve szakkollégium segítségével mutatnánk be a Szivárványerdő koncepciót, melyek során fel is készítenénk őket a programban való részvételre. Kiemelt célunk, hogy a program elősegítse a pedagógusok megbecsülését és a hallgatók számára pedig, hogy gyakorlati lehetőséget adjon, és fejlődjenek szakmai kompetenciájuk.

Továbbiakban azon fogok dolgozni, hogy az alsós korosztály után a többi korosztály számára is elérhetővé tegyem a projektet illetve a további hatásvizsgálatok és vélemények értékelésével figyeljem munkám fejlődését, hatásait.

Dolgozatomat Margaret Martle gondolataival összegezném és zárnám:

*„Isten minden kis tücskének  
akad hely a kórusban.  
Némelyik hangja mély, a másiké magas.*

*Megint másik hangosan ciripel  
a telefondróton,  
és aki csak tapsolni tud  
olyan is akad.”*

Ne feledjük, hogy egyetlen tehetséges diáknak sem szabad elkallódnia!

## **5. Felhasznált irodalom**

Balogh Orsolya, Jagodics Edit, Kökényesi Ágnes 2008. *Tükörben a világ*. Zöld Fiatalok Egyesülete. Budapest.

Dr. Lükő István 2003. *Környezetpedagógia*. Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest.

Kilpatrick, W. H. 1918. *The project method*. Teachers College record, Vol. 19. No. 4.

Kovátsné Németh Mária 2000. *Emberebb ember*. Palatia Nyomda. Győr.

Kováts-Németh Mária 2001. *Fenntarthatóságra nevelés és oktatás*. Palatia Nyomda. Győr.

Kováts-Németh Mária 2010. *Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig*. Comenius Kft. Pécs.

Kövecsesné Gősi Viktória 2009. *A környezeti nevelés változatai az általános iskolában*. Doktori disszertáció. Budapest.

M. Nádas Mária 2003. *A projektoktatás*. Gondolat Kiadói Kör ELTE BTK Neveléstudományi intézet, Budapest.

Veress István-Schmidt Egon 2007. *Magyarország állatvilága*. Urbis Könyvkiadó. Budapest.

*Elektronikus és internetes források:*

Illés Valér 2012. *A projekt módszer az oktatásban.*

<http://www.nefmi.gov.hu/amieuropank/roviden.html> (2013. febr. 14.)

Kertész Anna 2012. *Falak mögött – A gyermekbántalmazás riasztó tényei.*

<http://www.csagyi.hu/jo-gyakorlatok/hazai/item/217-falak-mogott-%E2%80%93-a-gyermekebantalmazas-riasztó-tenyei-%E2%80%93> (2013. febr. 9.)

Kiss Ferenc 2010. *A fenntartható fejlődés.*

<http://www.nyf.hu/others/html/kornyezettud/megujulo/Fenntarthato%20fejlodes/Fenntarthato%20fejlodes.html> (2013. febr. 7.)

Kiss Ferenc 2006. *A környezeti neveléstől a globális nevelésig.* MPKKI. Nyíregyháza.

[http://www.nyf.hu/ttik/sites/www.nyf.hu.ttik/files/doc/kornyezeti\\_neveles.pdf](http://www.nyf.hu/ttik/sites/www.nyf.hu.ttik/files/doc/kornyezeti_neveles.pdf) (2013. febr. 7.)

*Nemzeti alaptanterv.* Magyar Közlöny 2012. évi 66. szám/10643.

[http://www.kormany.hu/download/c/c3/90000/MK\\_12\\_066\\_NAT.pdf](http://www.kormany.hu/download/c/c3/90000/MK_12_066_NAT.pdf) (2013. márc. 4)

Radnóti Katalin 2009. *Milyen oktatási és értékelési módszereket alkalmaznak a pedagógusok?*

<http://www.ofi.hu/tudastar/hidak-tantargyak-kozott/milyen-oktatasi> (2013. márc. 4.)

Szegediné B. Katalin 2013. Kovács Margit Német Nyelvoktató Nemzetiségi Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola Pedagógiai programja. Győr.

[http://www.kmamk.mfgyor.hu/mfkm\\_letoltesek.htm](http://www.kmamk.mfgyor.hu/mfkm_letoltesek.htm) (2013. szept. 14.)

UNICEF 2012. *A gyermekek online biztonsága.*

<http://unicef.hu/-/a-gyermekek-online-biztonsaga> (2013. febr. 2.)

Vásárhelyi Judit 2010. *Nemzeti Környezetnevelési Stratégia.* Magyar Környezeti Nevelési Egyesület. Budapest.

[http://www.mme.hu/binary\\_uploads/5\\_kornyezeti\\_neveles/Nemzeti\\_Kornyezeti\\_Nevelesi\\_Strategia\\_3.\\_kiadas\\_2010\\_Magyar\\_Kornyezeti\\_Nevelesi\\_Egyesulet.pdf](http://www.mme.hu/binary_uploads/5_kornyezeti_neveles/Nemzeti_Kornyezeti_Nevelesi_Strategia_3._kiadas_2010_Magyar_Kornyezeti_Nevelesi_Egyesulet.pdf) (2013. febr. 5.)